

**AȘEZAREA ENEOLITICĂ DE PE INSULA „LA OSTROV”,
LACUL TAȘAUL (NĂVODARI, JUD. CONSTANȚA).
RAPORT PRELIMINAR – CAMPANIILE 1999 - 2000 ***

**Silvia MARINESCU-BÎLCU, Valentina VOINEA,
Stelian DUMITRESCU, Constantin HAITĂ,
Dragoș MOISE, Valentin RADU**

Insula „La Ostrov”, numită la începutul sec. al XX-lea „Insula Fără Nume”, a născut de-a lungul veacurilor multe legende, localnicii considerând și astăzi că aici s-ar afla îngropată o mare comoară.¹ Nu ne propunem să luăm în discuție aceste aspecte mai mult sau mai puțin adevărate, obiectivul cercetărilor noastre constituindu-l vestigiile eneolitice din punctul amintit.

Anterior prezentării rezultatelor obținute considerăm necesare câteva precizări privind evoluția hidrogeografică a Lacului Tașaul, caracteristicile geomorfologice ale insulei și influența factorului antropic asupra modificării peisajului. Lacurile Tașaul și Gargălăc (Corbu de Jos) s-au format prin anastomozarea gurii de vărsare a râului Casimcea de către cordoane litorale (A. Breier 1976, p. 22). Acest proces se înscrie în cadrul unui fenomen mult mai amplu care a dus la modificarea configurației litoralului vest-pontic existentă în perioada eneolitică (A.C. Banu 1969, p. 617-618; G.I. Caraivan 1982, p. 15-32). Etapa optimului climatic (5000-3000 B.C) a determinat ridi-

* Studiul arheologic este completat de *Considerații asupra evoluției insulei „La Ostrov”, Lacul Tașaul, în perioada locuirii neo-eneolitice* (Constantin Haită), *Studiul materialului osteologic de mamifere* (Dragoș Moise) și *Studiul materialului arheoilitologic* (Valentin Radu)

1. În Analele Dobrogei din 1936 a fost publicat articolul *Comoara din „Insula fără nume”* - fiind prezentate două legende privind comoara; prima se referă la călugării care au ascuns comoara pe insulă, în a doua se povestește cum trei tâlhari au jefuit, în apropiere de podul Tașaulului (la vărsarea râului Casimcea), poșta turcească pornită de la Babadag și care urma să ajungă la Istanbul. Lirele de aur furate au fost îngropate într-unul din cele trei morminte turcești săpate pe insulă. „Căutătorii de comori” speră și astăzi să descopere mult visată comoară, distrugând vestigiile arheologice de aici. În 1991, pescarii de la Ferma Piscicolă - Năvodari au surprins în timpul nopții doi indivizi „înarmați” cu unelte și hărți care săpau o groapă (vizibilă în partea de SE a insulei), evident, pentru a găsi comoara...

2. Prezentarea configurației și toponimiei insulei în ultimii o sută de ani constituie subiectul unui alt articol - St. Dumitrescu, *Legendă și adevăr despre Insula „La Ostrov” din Lacul Tașaul* - Analele Dobrogei (sub tipar)

careea rapidă a nivelului eustatic al mării și inundarea multor așezări preistorice din zona litoralului vest-pontic, fenomen cunoscut sub numele de *transgresiune neolitică* (M. Lazarov, 1993, p. 7-10).

Insula "La Ostrov", constituită pe un martor de șist, se prezintă astăzi sub forma unei popine ușor aplatizate ($h = 4$ m), suprafața ei nedepășind 3 ha (120×250 m); la cca 1 km nord de insula mică se află Insula Ada³, de 10 ori mai mare (cca. 30 ha), formată pe un martor de calcar (hartă 1). La sfârșitul sec. al XIX-lea configurația peisajului era cu totul alta; astfel, în dicționarul geografic, pe Lacul Tașagil⁴ figura o singură insulă – *Chiuciuc Ada*⁵ cu o suprafață de 12 ha, inclusă în teritoriul comunei Gargalac (Corbu). Din însemnările ulterioare ale lui C. Brătescu aflăm că în partea de nord a lacului exista o peninsulă – *Ciair Ada*⁶, iar adâncimea maximă a lacului, datorită secetei de la începutul anilor '20, abia ajungea la 1,50 m în dreptul "Insulei fără nume". Construirea canalului dintre lacurile Siutghiol și Tașaul a dus la modificări importante în peisajul zonei: suprafața insulei mici s-a micșorat de 3 ori, iar, în nord, peninsula s-a separat de mal devenind Insula Ada.⁷

Semnalarea unei mari concentrări de material arheologic pe toată suprafața insulei ne-a determinat să începem investigațiile arheologice în acest punct⁸. După îndreptarea malului de nord-vest, puternic erodat, au fost identificate urmele unei locuințe incendiate, pe o lungime de 7,60 m. În dreptul ei s-a deschis secțiunea Sα (8×8 m, $S = 64$ m²), împărțită în patru sectoare de doi martori în cruce ($l = 0,25$ m), cu diagonala A1- B2 – C3 – D4 orientată pe direcția nord - sud (pl. 1a). În anul următor am extins suprafața ($S = 80$ m²) cu sectorul 5, pentru a continua cercetarea complexului de vase C.1 descoperit în sectorul 3 și am realizat sondajul Sβ în zona înaltă a insulei, la 22 m sud de Sα (2×2 m, $S = 4$ m²).

Situația stratigrafică surprinsă în secțiunea Sα și în sondajul Sβ se prezintă astfel: partea superioară o constituie stratul de humus, cu o grosime variind între 0,05 – 0,20 m. Cele câteva fragmente ceramice elenistice și romane descoperite în acest strat ne sugerează, pentru perioada antică, doar scurte popasuri, fără o locuire de lungă durată.

După demontarea stratului de humus au apărut elemente de bolovăniș și pietriș (0,05/0,20 – 0,30/0,40 m), provenind din baza de șist verde a insulei. Dispunerea lor

3. *ada* = insulă (lb. turcă)

4. *taș* = piatră; *ağıl* = staul, saivan, stână (lb. turcă); prin eliminarea lui *g* și transformarea lui *î* în *u* s-a ajuns la forma actuală Tașaul. Pe harta întocmită în 1903 de Ministerul de Interne, lacul apare sub denumirea de *Taşavlu* (*taș* = piatră; *avlu* = curte, ogradă – lb. turcă).

5. *küçük* = mic (lb. turcă)

6. *çayır* = pajiște, pășune, vale largă (lb. turcă)

7. În 1897-1899 suprafața lacului era de 1200 ha (Gr. Dănescu, 1897, p. 407; *Marele dicționar geografic al României*, 1899, p. 547), în 1922 de 2183 ha (C. Brătescu, 1922, p. 534-535), în 1971 avea 2306 ha (I. Pisota, V. Trușas, 1971, p. 45), iar ca urmare a executării canalului Poarta Albă – Midia Năvodari (cu ramificația Năvodari-Lumița) suprafața lacului de apă și stuf a fost redusă la 1967,55 ha (*Situația funciară S.C. Pestom*, 2000). În ce privește adâncimea maximă, dacă la 1922 era de 1,50 m în apropierea "Insulei fără nume", în 1971 în același loc crescuse la 3,60 m (Direcția Hidrografică Maritimă Constanța, harta Lacului Tașaul, 1971, sc. 1: 10000), iar în 1997 la 4 m (SC. Pestom SA Constanța, Harta batimetrică a Lacului Tașaul, 1997, sc. 1: 25000). Datorită construirii canalului Siutghiol Tașaul, a stăvilărilor care din 1965 a impus un regim de acumulare precum și a surplusurilor din precipitații și irigații, în 1970 nivelul lacului a crescut cu circa 4 m față de nivelul existent în perioada secetei din 1921-1923 (A. Breier, 1976, p. 85-86).

8. săpăturile arheologice s-au desfășurat în decursul a două campanii: 9-30 august 1999 și 7 -30 august 2000

haotică, fără o grupare regulată, exclude posibilitatea unor acţiuni antropice. Cele mai mari blocuri de şist se concentrează în zona înaltă a insulei, unde stratul de humus este aproape inexistent. Pentru a înţelege mai bine stratigrafia aşezării am realizat în această zonă sondajul stratigrafic Sß. Contrar aşteptărilor noastre am avut surpriza să descoperim doar blocuri masive de şist, fără niveluri de locuire, materialul arheologic descoperit rezumându-se la câteva fragmente ceramice de dimensiuni mici, amestecate cu bucăţi rulate de chirpic ars. În perioada eneolitică configuraţia insulei era diferită de topografia actuală, locuirea se concentra în zona mai joasă a insulei, astăzi în mare parte distrusă de ape. Natura şi amploarea fenomenului care a dus la formarea stratu-lui de pietre (formaţiune naturală) rămân probleme ce îşi vor găsi răspunsul după extinderea suprafeţei cercetate şi a investigaţiilor sedimentologice.

Stratul următor, corespunzând *ultimului nivel de locuire eneolitică*, are textura specifică unui sediment inundat: cimentat, de culoare negricioasă, cu bucăţi foarte mici de chirpic ars (rulate de apă). Concentrarea materialului arheologic în acest strat - mai ales în *complexul de vase C.1* (st. 3, 5) - este neobişnuit de mare: printre şi pe sub pietre s-au descoperit vase întregi, sparte în situ, piese de silex, şist, os, corn, ceramică şi cupru, variate tipologic; alături de piese întregi şi cu urme de uzură, piese în curs de prelucrare, nuclee de silex, rebuturi.

În ultimul nivel de locuire eneolitică încadrăm şi *mormântul M.1*, descoperit în sectorul 1, carourile A1/A2, la - 0,45/0,49 m (pl. 1b). Groapa mormântului taie nivelul de distrugere al locuinţei L.I, ajungând până la podeaua arsă. Peste mormânt s-au descoperit fragmente ceramice şi blocuri de şist, fapt ce exclude posibilitatea unor perturbări stratigrafice ulterioare. Luând în considerare datele prezentate putem afirma cu certitudine că mormântul a aparţinut ultimului nivel de locuire eneolitic, fiind posterior locuinţei L.I, inclusiv nivelului de abandon al acesteia. Scheletul, în poziţie chircit pe stânga, orientat pe direcţia nord-est / sud-vest, cu capul spre nord-est, are cutia craniană deteriorată datorită inundaţiei care a afectat partea superioară a gropii şi acidităţi solului.

În amenajarea mormântului distingem mai multe etape. După săparea gropii, în chirpicul ars al locuinţei L. I, au fost depuse primele ofrande: o falangă de cal, şlefuită pe o parte, cu urme de ocru roşu şi un vârf de silex. În interiorul gropii s-a amenajat un pat din blocuri de şist, dispuse cu grijă astfel încât să formeze un strat compact. Peste el s-au depus cadavrul şi ofrandele: fragmente ceramice provenind de la trei vase (neîntregibile) - unul aşezat în faţa mandibulei şi alte două lângă falangele de la membrele inferioare - un toporaş de şist, în colţul de sud-vest al gropii. Menţionăm descoperirea, în acelaşi strat, a unor oase umane - 7 fragmente de oase lungi şi 2 metapodii - fără conexiune anatomică între ele.

În nivelul următor (- 0,50 / - 1,00 m) s-a cercetat *locuinţa incendiată L.I*, surprinsă în malul de nord-vest al insulei (pl. 2b, 3). Construcţia este de formă aproape pătrată (7 x 8 m), orientată pe direcţia nord - sud, cu intrarea pe latura de sud. Prevăzută cu o singură încăpere, locuinţa a avut o suprastructura solidă, grosimea nivelului de distrugere ajungând la 0,40/0,50 m. Pereţii locuinţei au fost în mare parte distruşi, singurul segment unde s-au păstrat în elevaţie fiind latura de sud, în apropierea intrării: cu o grosime de 0,25/0,30 m peretele avea o armătură interioară de lemn. Cadrul uşii era realizat din bârne de lemn, amprenta uneia păstrându-se în negativ la marginea peretelui, lângă intrare. În faţa uşii se afla un prag, nivelul de călcare din exterior situându-se cu 0,10/0,15 m sub nivelul podelei. Acoperişul, în două pante, se sprijinea

pe un rând de stâlpi centrali, paralel cu pereții de est și vest. În interiorul locuinței s-au delimitat două amenajări, pentru construirea cărora s-au utilizat blocuri de șist: o vatră adosată peretelui de est și un postament între vatră și perețele de nord.

În nivelul de distrugere al locuinței și pe podea s-au descoperit vase întregi și sparte în situ, coarne de cerb, lame gratoire și toporașe de silex – toate întregi – împungătoare, fusaiole și mânere de os, o afumătoare și 11 greutatea de lut pentru războiul de țesut. După demontarea nivelului de distrugere am delimitat podeaua locuinței, realizată din chirpic, puternic ars în partea superioară, cu două refaceri de 0,02 m, respectiv 0,03 m. Prima lipitură are culoare cenușie-gălbui și o grosime de 0,04 m. Pe postament s-a observat o alveolă ce sugerează fixarea unui vas de dimensiuni mari în apropierea vetrei. Războiul de țesut se afla probabil lângă perețele de nord, cele mai multe greutatea (9) fiind descoperite aici. Resturile menajere erau aruncate în vecinătatea peretelui de vest, iar în exteriorul locuinței, pe perețele de est, erau agățate unelte de pescuit. Astfel, greutatea pentru plasă de pescuit, realizate din galete de calcar cioplite sumar, au apărut în zona exterioară de pasaj.

Cercetarea arheologică în suprafața Sα s-a oprit la acest nivel, urmând ca, în campaniile viitoare, să continuăm studierea nivelurilor inferioare. Materialul ceramic recoltat de la baza profilului, după îndreptarea malului de nord-vest, atestă și existența fazei timpurii Gumelnița A1. În privința celor câteva fragmente ceramice Hamangia, recoltate passim, ne rezumăm doar la semnalarea lor, fără să putem spune cu certitudine, în stadiul actual al cercetărilor, dacă este vorba de simple popasuri sau un nivel propriu-zis de locuire Hamangia.

În cele două niveluri eneolitice cercetate (secțiunea Sα) s-a descoperit o mare cantitate de material arheologic, variat atât ca utilitate, tipologie, cât și ca stare de conservare. *Industria litică*, alături de ceramică, este cel mai bine reprezentată (76 piese): lame, gratoire simple și pe lame, burine, vârfuri de săgeată, microlite confecționate din silex bej, mai rar negru. Credem că prelucrarea se făcea pe loc în așezare, printre piesele finite fiind descoperite și piese în curs de prelucrare, nuclee de silex, rebuturi (pl. 4-6). Depozitele naturale de șist existente în zonă explică preferința pentru această materie primă; erau confecționate dălțițe, toporașe simple fără gaură pentru fixarea cozii, cute, fusaiole și chiar pendentive (pl. 7-8). Din galete de calcar au fost confecționate greutatea pentru plasă de pescuit.

Piesele realizate din *material dur de origine animală* sunt mai puține (46), majoritatea fragmentare datorită acidității solului: vârfuri, dălțițe, spatule, mânere, fusaiole, lustruitoare-astragale (pl. 7). În ultimul nivel inundat s-au descoperit și două vârfuri de *cupru* cu secțiunea transversală, în partea proximală, pătrată și spre vârf circulară (pl. 8).

Din categoria *podoabelor* amintim o mărgea discoidală de piatră (D = 12 mm), două pendentive (unul în curs de prelucrare) de formă alungită, prevăzute cu un orificiu pentru suspendare (pl. 8).

Plastica este reprezentată de trei figurine antropomorfe de os "en violon", una întreagă și două fragmentare, descoperite în ultimul nivel. Figurina întreagă a fost tăiată îngrijit dintr-un femur (perete diafizar) de Bos/Cervus, lustruită intens (L = 68 mm; l = 38 mm; Nr. inv. MINA 41560). Celei de-a doua figurine îi lipsește partea superioară – "capul". La fel ca la majoritatea figurinelor "en violon" descoperite în arealul culturii Gumelnița, extremitățile au fost perforate (L păstrată = 68 mm; l = 32 mm). De la a treia piesă s-a păstrat doar "urechea". În legătură cu aceeași categorie de figurine

menționăm o placă dreptunghiulară, convexă, tăiată din femur de Bos/Cervus, pregătită probabil pentru decuparea unui idol “en violon”. Toate piesele, inclusiv placa în curs de prelucrare, prezintă urme de arsură (pl.8).

Cantitatea de ceramică recoltată din cele două niveluri este impresionantă: de la vase miniaturale la chiupuri de provizii, de la ceramică fină pictată cu grafit la ceramică barbotinată sau doar lustruită (multe dintre ele restaurate în întregime). Predomină categoria ceramicii semifine, acoperită cu slip lustruit. Spre deosebire de celelalte situri gumelnițene din faza A2, semnalăm procentul mai mare al ceramicii cenușii-negricioase, ajungând aproape la paritate cu ceramica arsă oxidant. Unele vase deformate au suferit o ardere secundară intensă. Indiferent de dimensiuni sau de compoziția pasteii, toate vasele au fost modelate îngrijit, simetria lor fiind aproape perfectă⁹.

Dintre *formele* cele mai frecvente amintim capacele “calotă” - semisferice, fără mânere, prevăzute pe margine cu 1 - 4 perforații dispuse simetric două câte două. Aceleași perforații apar și la unele vase sub marginea superioară ceea ce ne sugerează folosirea unor fibre vegetale pentru legarea capacului de vas. Mai rar apar și capacele discoidale cu mâner și capacele “căciulă” (pl. 13). Străchinile și castroanele, de dimensiuni variate, se înscriu în tipurile specifice întregului areal gumelnițean: străchini simple tronconice sau cu marginea îngroșată în interior, alteori ușor invazată, castroane cu umăr rotunjit, ascuțit sau carenat (pl. 10-12). Nu lipsesc nici formele globulare: boluri miniaturale lucrate din pastă fină și semifină, boluri mari decorate cu brăuri alveolare (pl. 11). Platourile, deși au dimensiuni neobișnuit de mari ($D \sim 0,50$ m), au fost modelate îngrijit: simetrice, cu fundul inelar, ușor concav, acoperite cu angob și decorate pe suprafața exterioară cu motive incizate (pl. 10). Tot în categoria vaselor de dimensiuni mari încadrăm chiupurile ($D \sim 0,70$ m; $h \sim 0,55$ m): vase simple tronconice din pastă grosieră, acoperite cu barbotină și decorate pe marginea superioară cu un brâu alveolar, vase bitronconice din pastă semifină cu pansă bombată și marginea dreaptă, prevăzute cu două proeminente perforate, folosite probabil pentru legarea capacului, vase cu gât înalt, tronconic (pl. 14-15).

Decorul se rezumă de cele mai multe ori la simple proeminente perforate, dispuse simetric pe pansa vasului sau doar la lustruirea suprafețelor acoperite cu slip. Uneori, pe suprafața exterioară a vaselor de culoare neagră, lustru este atât de puternic încât se obține efectul de luciu metalic. Nu excludem posibilitatea folosirii unor substanțe speciale (mangan, pirolusită) pentru nuanțele închise, cu aspect lucios.¹⁰ Deseori, pe vasele de dimensiuni mari, modelate din pastă semifină, apar motive scrijelate și incrustate cu pastă albă, tehnică de decorare mai puțin întâlnită în fazele Gumelnița A2-B1, dar specifică aspectului-vest pontic (pl. 10). Pictura cu grafit era aplicată foarte rar, asociată, aproape întotdeauna, cu alte tehnici de decorare – impresiuni (decor “cu scoica”), proeminente. Se remarcă o preferință pentru decorarea suprafețelor circulare (exteri-

9. Credem că pentru realizarea celor mai multe dintre vase se utiliza roata lentă. Analizând ceramica descoperită în regiunea Varna (Ezerovo), H. Todorova și V. Naceva au ajuns la concluzia că formele perfecte nu puteau fi obținute decât printr-o mișcare de rotație depășind 50 - 55 rotații / minut (H. Todorova, V. Naceva 1971b, p.73).

10. Pe baza analizelor chimice efectuate pe eșantioane ceramice provenind din așezarea Ezerovo, H. Todorova și V. Naceva au arătat că angoba folosită în producerea ceramicii fine cu “pseudofirnis” - de culoare neagră cu lustru intens - era obținută prin diluarea pirolusitei (fier 36,20% și mangan 26%) în apă. Acest minereu bogat în fier și feromangan se întâlnește și astăzi în regiunea Varna, între satele Zdraveț și Momcilovo. (H. Todorova, V. Naceva, 1971b, p.71)

orul străchinilor, castroanelor, platourilor) și a celor cilindrice - gâtul și pansa vaselor (pl. 12). Barbotina a fost utilizată mult mai rar, organizată în benzi orizontale sau oblice. Nu lipsește nici brăul alveolar aplicat sub buza sau oblic pe pansa vasului. Tortitele, sub forma unor proeminente conice perforate, pe lângă valoarea decorativă aveau și o valoare utilitară. Prezența lor atât pe capace cât și pe partea superioară a vaselor bitronconice ne sugerează folosirea lor pentru legarea celor două piese (pl. 13 - 15).

Din lut au fost modelate greutatea pentru războiul de țesut (11), descoperite în nivelul de distrugere al locuinței L.I (pl. 9). Pentru confecționarea fusaiolelor s-au utilizat, alături de șist și os, fragmente ceramice tăiate pentagonal sau hexagonal și perforate în centru. Pieseile tronconice cu două orificii la partea superioară și inferioară și cele cu pereții perforați, încadrate de cei mai mulți specialiști în categoria "strecurători", credem că au avut o altă utilitate (pl. 9). Urmele de ardere secundară ne sugerează folosirea lor ca afumători.

Deși investigațiile noastre au avut un caracter restrâns, totuși, putem formula primele concluzii preliminare privind stratigrafia și datarea așezării, urmând ca, în viitor, prin extinderea suprafeței cercetate, să cunoaștem mai bine caracteristicile paleo-economiei, tehnicile de construcție și modul de organizare a spațiului locuit.

Așezarea eneolitică de pe Insula "La Ostrov" a cunoscut o lungă evoluție, pe profilul de nord-vest al secțiunii Sα fiind identificate mai multe niveluri de locuire, sigur din fazele Gumelnița A1 și A2, posibil și din faza Hamangia III. Ultimele două niveluri eneolitice, cercetate în suprafață, sunt cel mai bine cunoscute. Încadrarea lor în *etapa finală a fazei Gumelnița A2* a fost realizată pe baza tipologiei ceramicii, plasticii de os și importurilor ceramice. (Cucuteni tip "C").

Formele și decorul vaselor, concentrate mai ales în complexul de vase C.1, își găsesc numeroase analogii în restul complexului cultural Gumelnița - Karanovo VI: străchini cu buza îngroșată în interior sau ușor evazată, castroane cu umăr ascuțit sau bombat, vase de provizii bitronconice cu umăr bombat și marginea dreaptă sau gât înalt, boluri decorate cu brăuri alveolare oblice, capace discoidale cu mâner.

Remarcăm și unele aspecte regionale: o cantitate mai mare de ceramică cenușie - neagră, puternic lustruită, decorată cu motive incizate și incrustate cu pastă albă, precum și prezența unor forme întâlnite mai ales în regiunea vest-pontică (Goljamo Delcevo, Ezerovo): capace semisferice sau ușor conice, fără mânere, prevăzute cu 1-4 perforații pe margine, capace "căciulă", platouri de dimensiuni mari, cu fund inelar. Procentual, însă, aceste elemente sunt cu mult inferioare celor din regiunea Varna (H. Todorova, 1971b, p. 66-75; 1975).

O mențiune aparte se impune în cazul unui vas bitronconic cu gât și două tortițe conice, decorat pe pansă și în partea inferioară cu impresiuni "cu scoică", iar pe gât cu motive unghiulare pictate cu grafit, formă ce trădează influențe Sălcuța (pl. 12) Acest tip de vas a cunoscut o largă răspândire la sfârșitul fazei Gumelnița A2, exemplare aproape identice descoperindu-se la Căscioarele, Gumelnița, Hotnița.

Aceeași datare ne este sugerată și de importurile Cucuteni "C", descoperite în ultimul nivel: două fragmente ceramice cu scoică în pastă, de culoare pământie, decorate cu

“pieptenele” pe gât și cu motive unghiulare incizate (“festion”) pe buză¹¹. De asemenea, figurinele de os “en violon”, descoperite tot în ultimul nivel, apar la sfârșitul fazei Gumelnița A2 și se regăsesc și în faza B1 (E. Comșa, 1977, p. 45).

Cauzele care au determinat părăsirea așezării rămân necunoscute. Creșterea rapidă a nivelului apei, mișcări tectonice? Ceea ce putem afirma cu certitudine este că încetarea locuirii s-a produs brusc, iar, după părăsire, așezarea a fost inundată. Bogația și varietatea materialului arheologic din ultimul nivel sugerează părăsirea în grabă a așezării, piese neuzate sau cu destinație cultică fiind lăsate pe loc. Prezența mormântului în interiorul așezării, precum și a unor oase umane în stratul inundat, constituie alte situații stratigrafice mai puțin obișnuite. În stadiul actual al cercetărilor nu ne hăzardăm să găsim explicația acestor situații, cercetările viitoare urmând să ne permită formularea unor concluzii pertinente.

Chiar dacă au avut un caracter restrâns, cercetările arheologice întreprinse pe insula “La Ostrov” au completat sau corectat vechi teorii privind aspectul vest-pontic al culturii Gumelnița; ceea ce se intuia, a fost în parte demonstrat.

În prima faza Gumelnița A1, pe segmentul de litoral cuprins între Burgas și Histria¹², tradițiile Hamangia au fost mai puternice. Descoperirile cu caracter funerar de la Durankulak, Palazu Mare, vasele din colecția Solacolu și vasul inedit cu capac de la Corbu de Jos¹³ ilustrează cel mai bine conservatorismul fondului cultural anterior (H. Todorova și colab., 1984, p. 74; D. Galbenu, 1970, p. 72; S. Marinescu-Bîlcu, 1972, p. 5-12). Considerăm că limita nordică a aspectului vest-pontic nu poate fi urcată mai sus de Histria, deoarece la Sarichioi a fost cercetată o așezare din faza de tranziție Boian – Gumelnița (E. și I. Obërlander, 1979, p. 59-70).

Faza Gumelnița A2 se caracterizează printr-o uniformizare culturală, diferențele regionale estompându-se tot mai mult. Astfel, descoperirile arheologice din așezarea de pe insula “La Ostrov” își găsesc analogii în întreg arealul gumelnițean, elementele specifice aspectului vest-pontic fiind cantitativ inferioare. Folosirea pietrei ca material de construcție – amenajarea mormântului, a vetrei sau a altor construcții interioare – se explică prin existența în zonă a unor depozite naturale. Tehnicile de construcție sunt însă aceleași: pereți din chirpic, realizați pe o armatură de lemn. Considerăm că așezarea de pe Insula “La Ostrov” s-a aflat în zona periferică de manifestare a aspectului vest-pontic. De altfel, și în regiunea lacurilor Varna – Beloslav, vechile tradiții Hamangia s-au uitat treptat, impunându-se tot mai mult “moda” din restul arealului gumelnițean. Unitatea comunităților gumelnițene este ilustrată cel mai bine de manifestările artistice și religioase. Motivele decorative și organizarea lor, figurinele de lut cu urechile perforate, amuletele antropomorfe discoidale, idolii “en violon” sunt elemente omniprezente, depășind limitele regionale.

11. Ceramica Cucuteni “C” din faza timpurie – contemporană cu Cucuteni A3 – este decorată cu “pieptenele”; în faza următoare (Cucuteni A-B) apar butonii *au repoussé* și impresiunile cu șnurul (A. Dodd-Oprîtescu, 1980, p. 548-549).

12. Până la descoperirea fortuită de la Corbu de Jos, (vezi nota 13) limita nordică a aspectului vest-pontic (Varna) a fost stabilită la Palazu Mare (P. Hașotti, 1997, p. 74).

13. La Corbu de Jos a fost descoperit un vas cu capac, în apropierea primăriei, când s-a săpat un șant pentru cablu electric. Informație M. Bucovală, P. Hașotti. Piese se află expuse în sala “Preistorie” a MINA Cța.

Bibliografie:

Banu A.C. 1969

Preuves historiques sur les oscillations du niveau de la Mer Noire pendant les cinq derniers millénaires. Rapp. Comm.Int. Mer Médit., 19, 4, p. 617-618

Brătescu C. 1922

Lacul Taşaul (note dintr-o călătorie), Analele Dobrogei, 4, p. 534 şi urm.

Breier A. 1976

Lacurile de pe litoralul românesc al Mării Negre. Studiu hidrogeografic

Caraivan Gl. 1982

Evoluţia zonei Mamaia în Cuaternarul târziu, Pontica 15, p. 15 – 32

Cergău T. 1936

De la bătrânii dobrogeni, Analele Dobrogei, 17, p. 149 si urm.

Comşa E. 1977

Despre figurinele "en violon" din aria culturii Gumelniţa, Pontica 10, p. 45-51

Coteţ P. 1970

Lacurile litorale dobrogene şi raporturile lor genetice cu schimbările de nivel ale Mării Negre, Lucr. colocv. Limnol. fizică, p. 27 – 43

Dănescu Gr. 1897

Dicţionarul geografic, statistic, economic şi istoric al judeţului Constanţa, Tipografia şi fonderia de litere Thoma Rasilescu, Buc.

Dodd-Opritescu A. 1980

Consideraţii asupra ceramicii Cucuteni C, SCIVA, 31, 4, p. 547-557

Dumitrescu Vl. 1934

La stratigraphie des stations appartenant à la lumière des fouilles d'Atmageaua Tătărască, Istros I, p. 37-43

Dumitrescu Vl. 1937

The painted decoration of the pottery from Eneolithic station near Atmageaua-Tătărască, Annals of Archeology and Anthropology. A., Liverpool, 24, 1-2, 14 p.+ 5 pl.

Dumitrescu Vl. 1979

Recenzie la I. Ivanov *Tezaurele necropolei de la Varna* (art. în lb. bulg.), SCIVA, 30, 4, p. 159-161

Dumitrescu St. 2001

Legendă şi adevăr despre insula "La Ostrov" din Lacul Taşaul, Analele Dobrogei, sub tipar

Feodorof, P.V., 1959

O Kolebania urovnia Cernoğo Moria v poslednikovoe vremia, Doke. A.N. S.S.R., 124,5.

Galbenu D. 1966

Nouvelles données concernant le début de la civilisation de Gumelniţa de Dobrogea, Dacia NS., 10, p. 321-325

Galbenu D. 1970

Aşezări neolitice de pe teritoriul oraşului Constanţa, Sesiunea de Comunicări Ştiinţifice a Muzeelor de Istorie, dec.1964, vol. I, 1970, p. 72-75

Haşotti P. 1988-1989

Consideraţii cu privire la cultura Gumelniţa în Dobrogea, Pontica 21 - 22, p. 13-29

Hașotti P. 1997

Epoca neolitică în Dobrogea, Bibliotheca Tomitană I, Constanța

Ionescu M.D. 1904

Dobrogea în pragul veacului al XX-lea

Ivanov I. 1976

Les fouilles de la necropole chalcolithique à Varna (1972-1975), Studia Praehistorica 1-2, p. 19-31

Ivanov I. 1993

À la question de la localisation et des études des sites submergés dans les lacs de Varna, Pontica XVI, p.19-26

Ivanov I. 1994

Les contacts commerciaux pendant l'époque énéolithique – voie maritimes et voies fluviales, Thracia Pontica, VI, 1, Sozopol, p. 119-124

Lazarov M. 1993

Les sites submergés le long du Pont Ouest dans le contexte de l'histoire pontique et méditerranéenne, Pontica 26, p. 7-18

Marinescu-Bîlcu S. 1972

À propos des influences culture Precucuteni au culture Hamangia à la lumière de quelques decouvertes inédites de Dobrogea, Dacia NS, XVI, p. 5-12

Obërlander E. si I. 1979

Așezarea neolitică și necropola de la Sarichioi, Cercetări Arheologice, 13, Oradea, p. 59 - 70

Pisota I., Trufas V. 1971

Hidrologia R.S. România, vol. II, *Lacurile României*, fasc. I, Centrul de multiplicare al Universității București

Simon M. 1983

Cu privire la relația dintre "cultura" Varna și cultura Gumelnița, SCIVA, XXXIV, 4, p. 305-314

Todorova H. 1971a

Kdvanoeneolitniat necropol crai grad Devnia-Varnensko, Izvestiia Varna, VII, p. 3-40

Todorova H. 1971b

Pseudophirnisova keramika ot eneolitnoto nakolno selište pri s. Ezerovo, Varnenski okrag, Arheologia, 2, p. 66-75

Todorova H. si colab. 1975

Goljamo Delcevo

Todorova H. și colab. 1984

Preistoriceskiat necropol crai selo Durankulak, Tolbuhinski ocrag, Sbornik Dobrudja, 1, p. 74/88

Todorova H. 1986

Karjeno-mednata epoha v Bălgariia

Todorova H. 1989

Eneolit Bolgarii

*** 1899 (vol.II), 1900(vol. III), *Marele Dicționar Geografic al României*

LE SITE ÉNÉOLITHIQUE DE L'ÎLE "LA OSTROV", SUR LE LAC TAŞAUL

(Năvodari. dép. de Constantza)

RAPPORT PRÉLIMINAIRE – LES CAMPAGNES 1999 - 2000

Résumé

L'île "La Ostrov sur le Lac Tasaul, constituée de schistes verts, a la forme d'un tell aplati ellipsoidal (250 x 120 m), ayant une hauteur de 4 m. Au début du XX e.s., sa surface était 4 fois plus vaste, les transformations ultérieures étant déterminées par la construction du canal Siutghiol – Taşaul.

Les fouilles archéologiques effectuées en 1999 – 2000 sur une surface de 84 m² (la section Sα et le sondage Sβ) ont permis la découverte de quelques complexes fermés, très bien conservés. Dans la section Sα, sous le niveau supérieur, riche en éléments de gravier et de pierres, on a pu délimiter le complexe de vases C 1. Le dernier niveau d'habitat présente la texture d'une couche inondée. Le tombeau M1, orienté sur la direction N/NE - S/SO est antérieur à ce niveau et postérieur à l'habitation L.I. Pour aménager la fosse, on y a utilisé des blocs de schiste vert. L'inventaire funéraire se résume à quelques fragments céramiques, une pointe de silex, une hache de schiste et une phalange de cheval avec de traces d'usinage et d'ocre rouge.

L'habitation L. I a une seule pièce (8 x 7 m), orientée sur la direction N → S ayant l'entrée sur le côté sud. À l'intérieur de l'habitation, on a délimité deux complexes: un foyer adossé au mur Est et un socle situé entre le foyer et le mur Nord. Pour la construction des deux complexes, on a utilisé des blocs de schiste vert.

La typologie des pièces, les importations céramiques Cucuteni "C" et les idoles du type "en violon" permettent la datation des complexes examinés dans la dernière étape de la phase Gumelnița A2, d'aspect Ouest – Pontique.

Le site énéolithique de l'île "La Ostrov" a connu une longue évolution, sur le profil NO (la rive érodée) de la section Sα, y étant identifiés plusieurs niveaux d'habitat, appartenant sûrement aux étapes Gumelnița A1 et A2. En ce qui concerne la phase Hamangia III, nous signalons seulement la découverte de quelques fragments céramiques des périégèses, les recherches futures ayant à confirmer ou à infirmer l'existence d'un habitat de longue durée.

LISTA ILUSTRĂȚILOR

Harta 1: Lacul Taşaul

Pl. 1: a. Secțiunea Sα (1999); b. mormântul M.1

Pl. 2: a. Profilul de nord-vest; b. locuința L. I din Sα (2000)

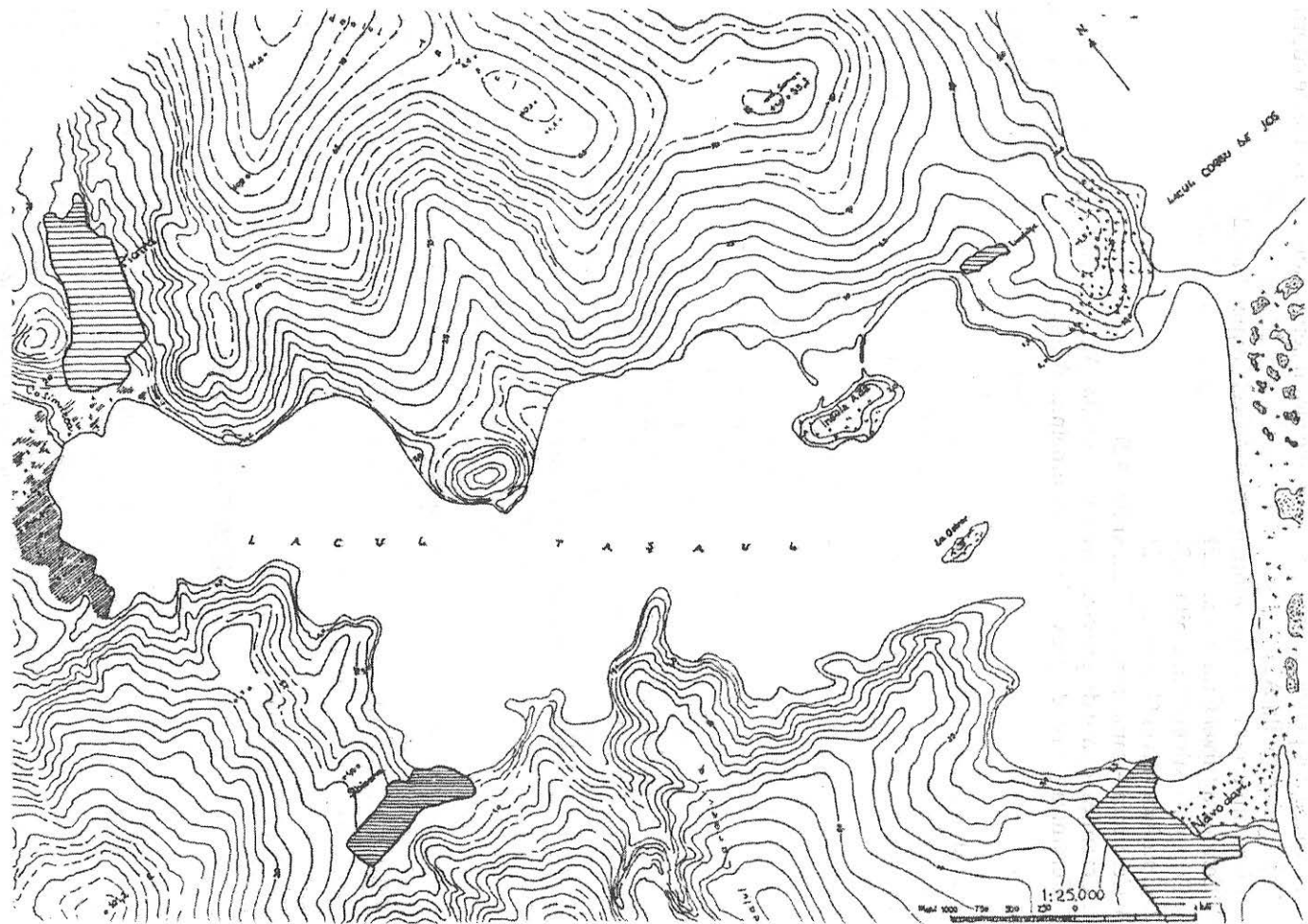
Pl. 3: Plan general secțiunea Sα (2000) - locuința L. I

Pl. 4: Piese de silex – vârfuri, burine (nivel Gumelnița A2)

Pl. 5: Piese de silex - lame (nivel Gumelnița A2)

Pl. 6: Piese de silex – gratoire, vârf de săgeată (nivel Gumelnița A2)

- Pl. 7: Piese de șist – dăltiță, toporaș, fusaiolă ; piese de os – fusaiole, împungătoare, dăltiță, mâner (nivel Gumelnița A2)
- Pl. 8: Podoabe din piatră : mărghea, pandantive ; idoli „en violon” de os; ace de cupru (nivel Gumelnița A2)
- Pl. 9: Piese din ceramică : afumători, greutăți (nivel Gumelnița A2)
- Pl. 10: Ceramica (nivel Gumelnița A2)
- Pl. 11: Ceramica (nivel Gumelnița A2)
- Pl. 12: Ceramica (nivel Gumelnița A2)
- Pl. 13: Ceramica – capace (nivel Gumelnița A2)
- Pl. 14: Ceramica – vase de provizii (nivel Gumelnița A2)
- Pl. 15: Ceramica – vase de provizii (nivel Gumelnița A2)

Harta Lacului Tașaul

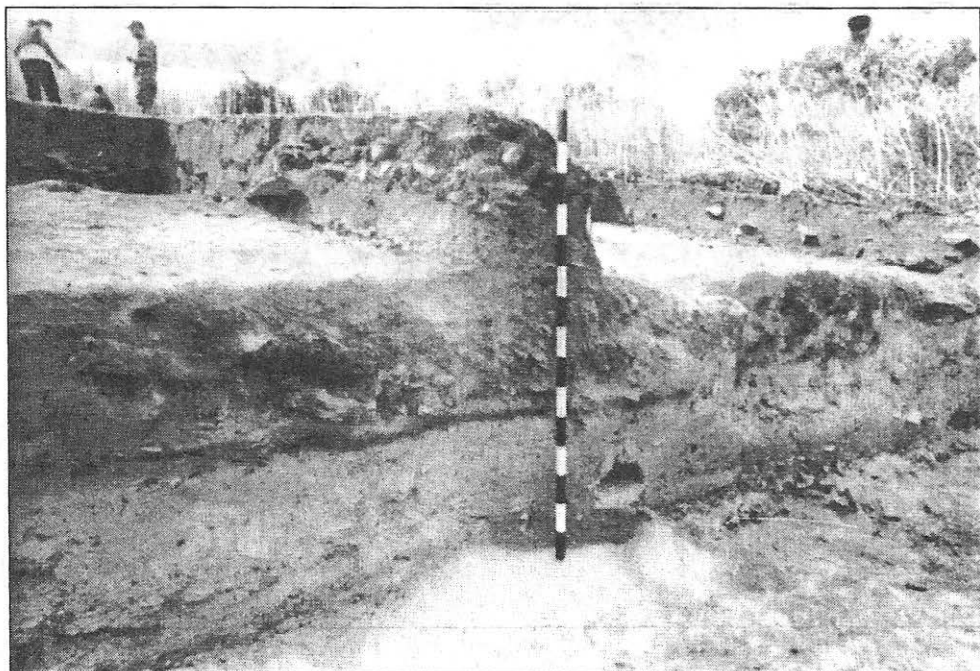

a

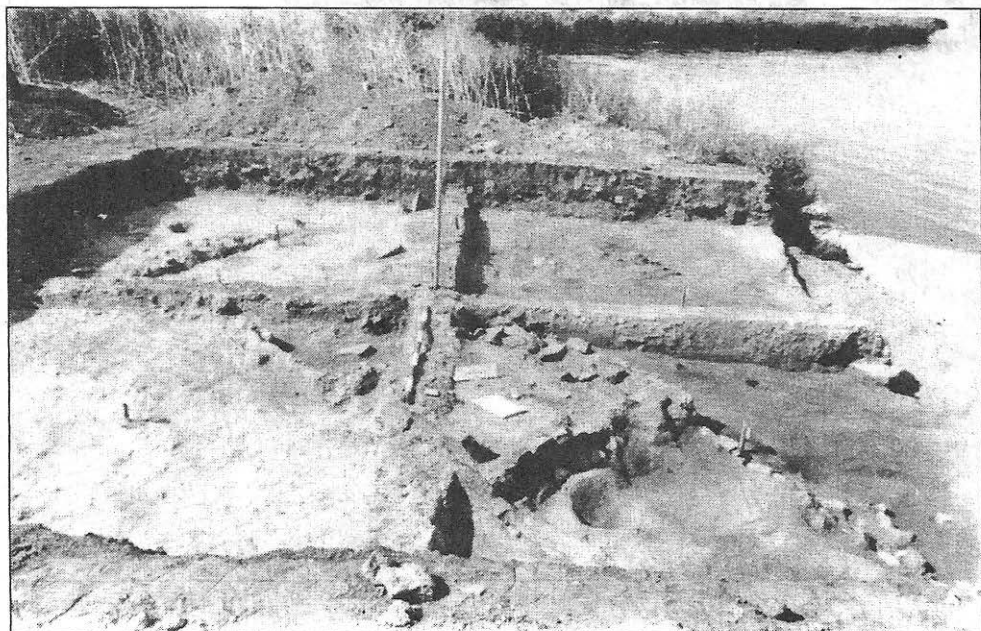

b

Pl. 1: a. Secțiunea Sx (1999); b. mormântul M.1

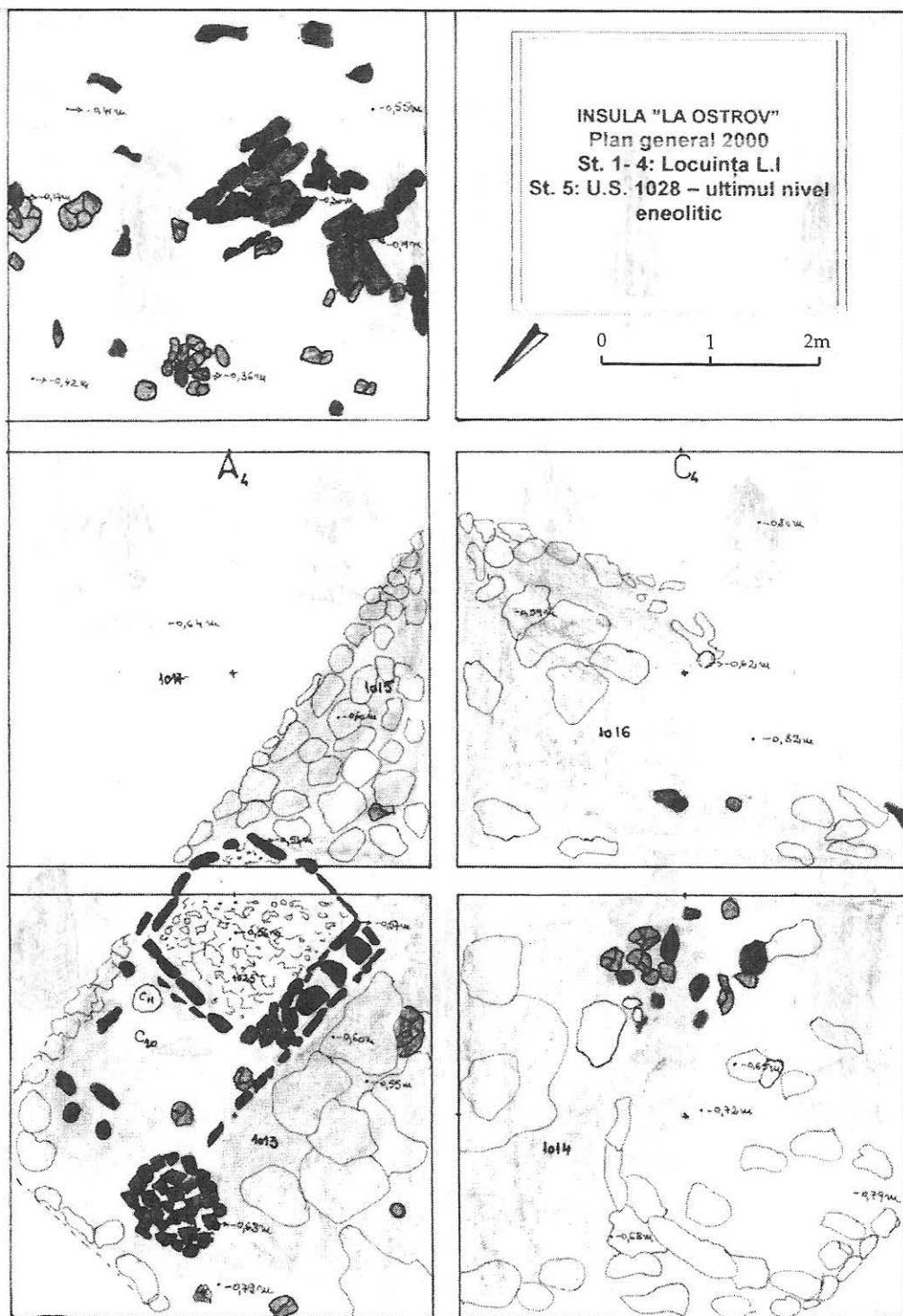

a

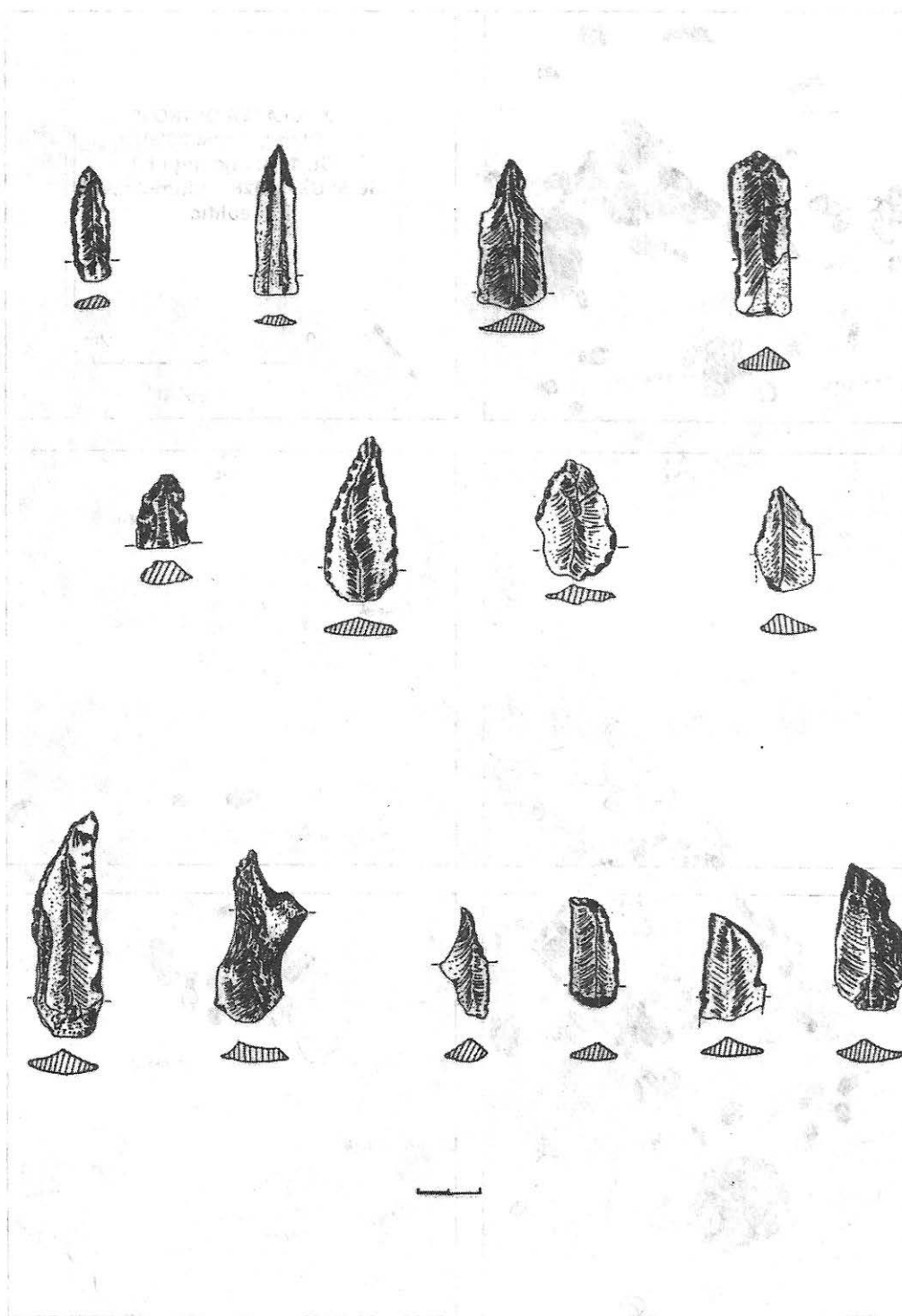

b

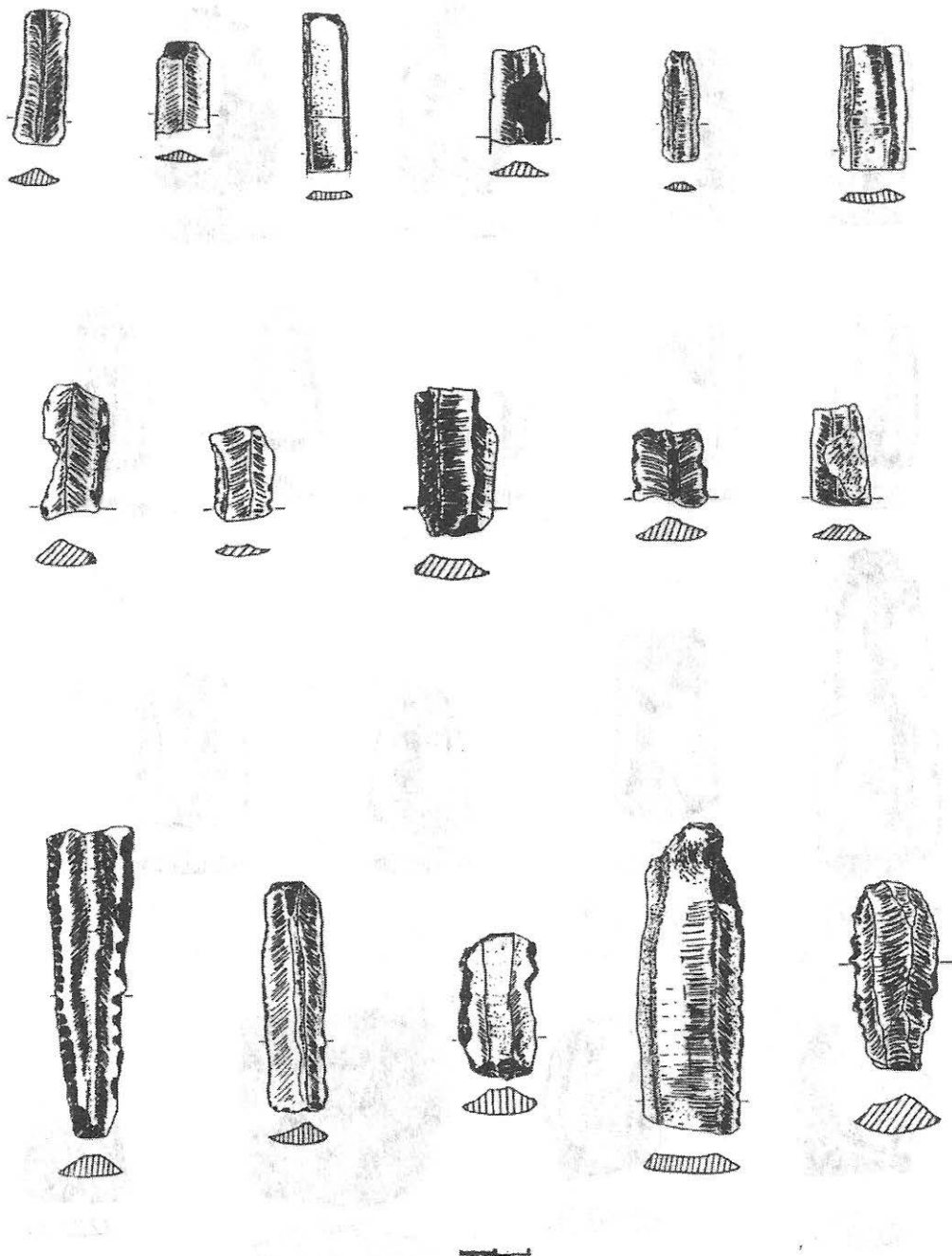
Pl. 2: a. Profilul de nord-vest; b. locuința L. I din Să. (2000)

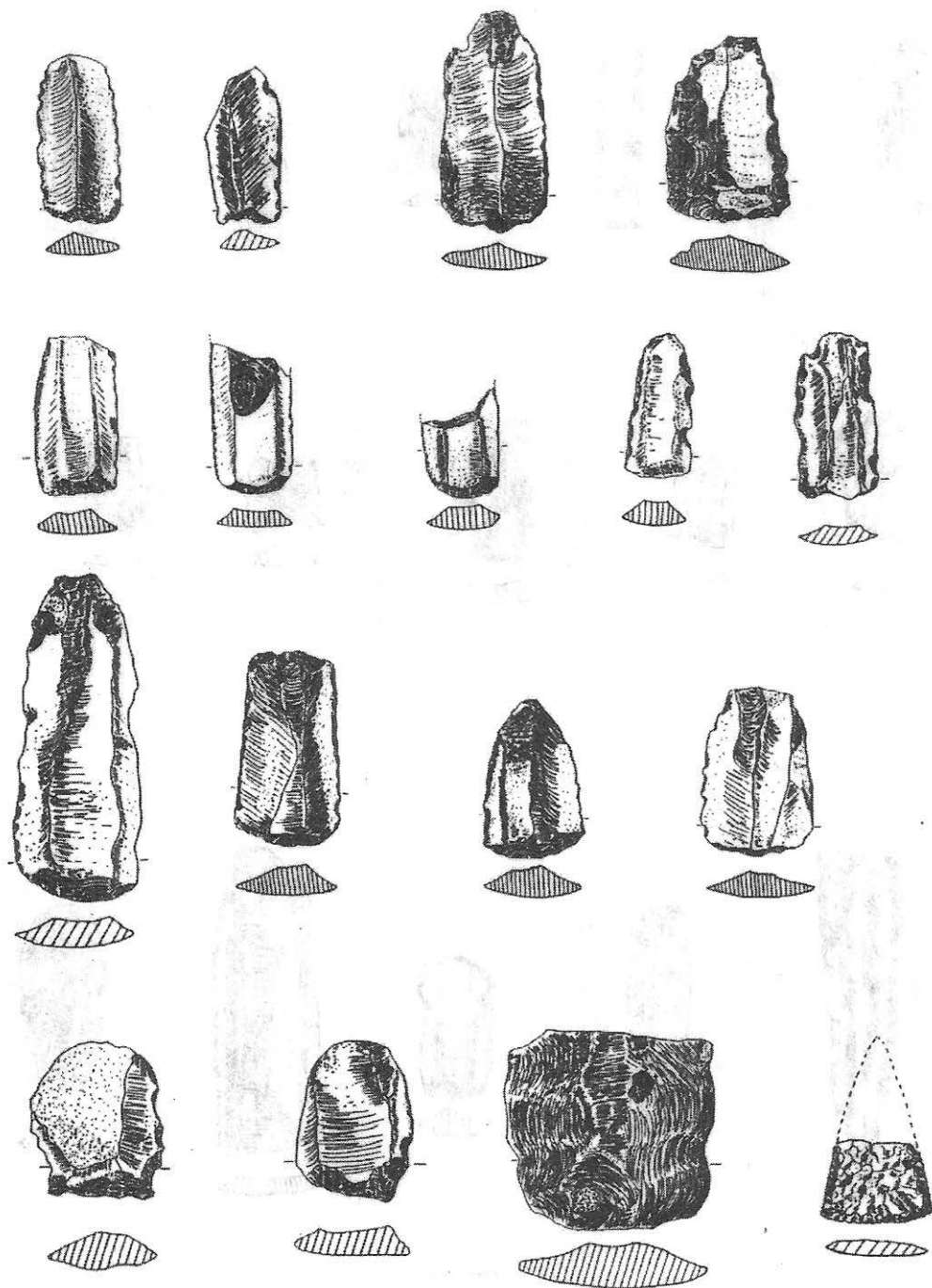
Pl. 3: Plan general secțiunea Sx (2000) - locuința L. I

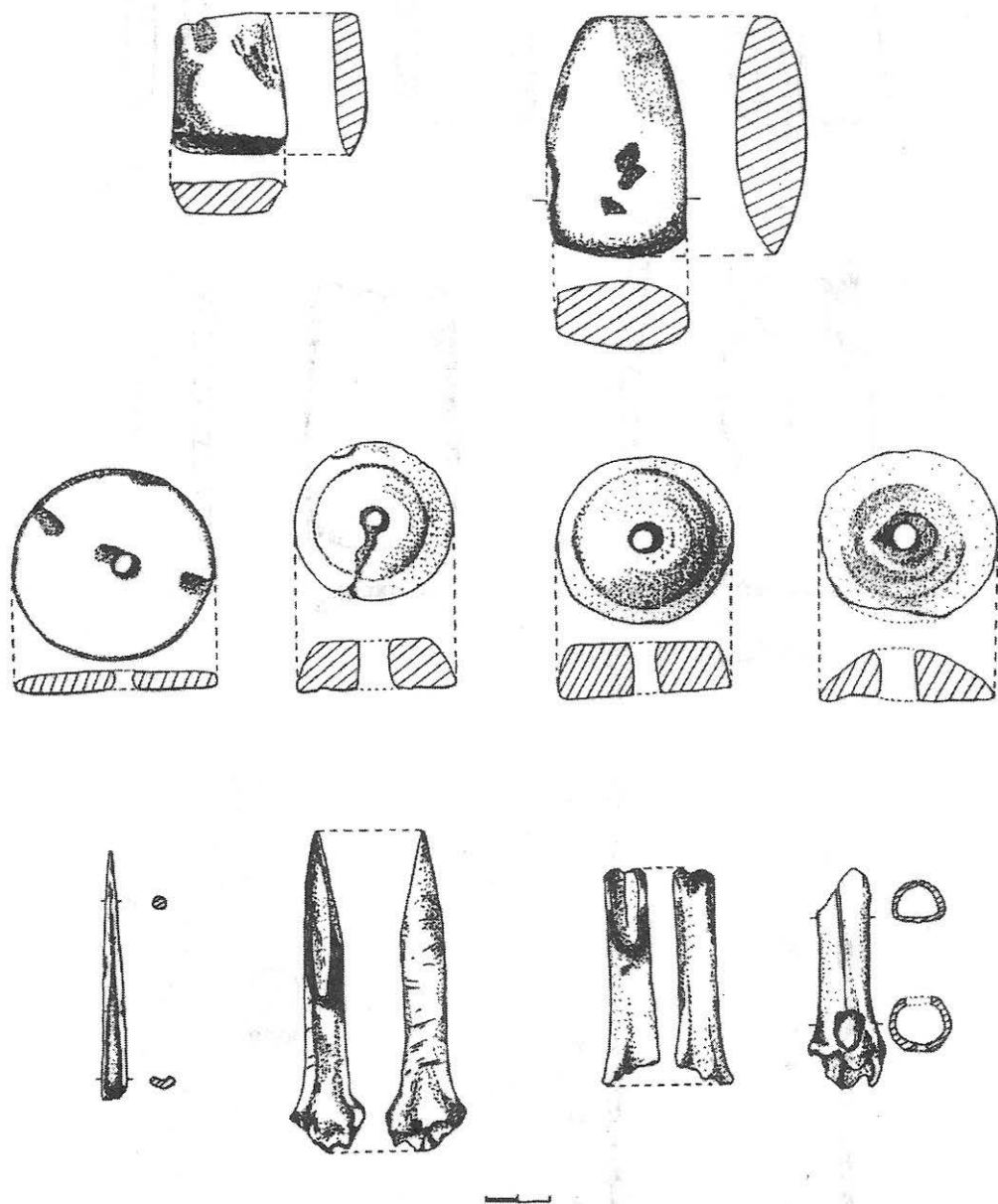
Pl. 4: Piese de silex – vârfuri, burine (nivel Gumelnița A2)

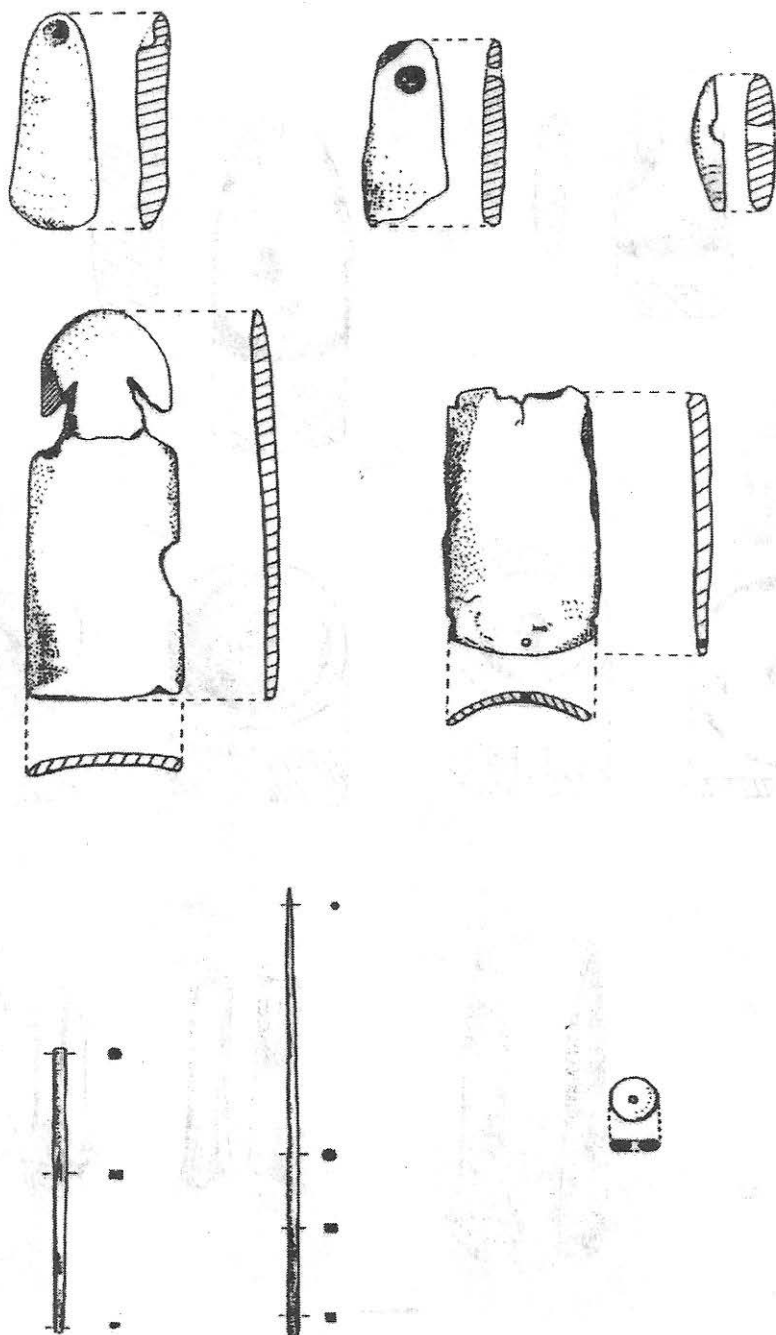
Pl. 5: Piese de silex - lame (nivel Gumelnita A2)

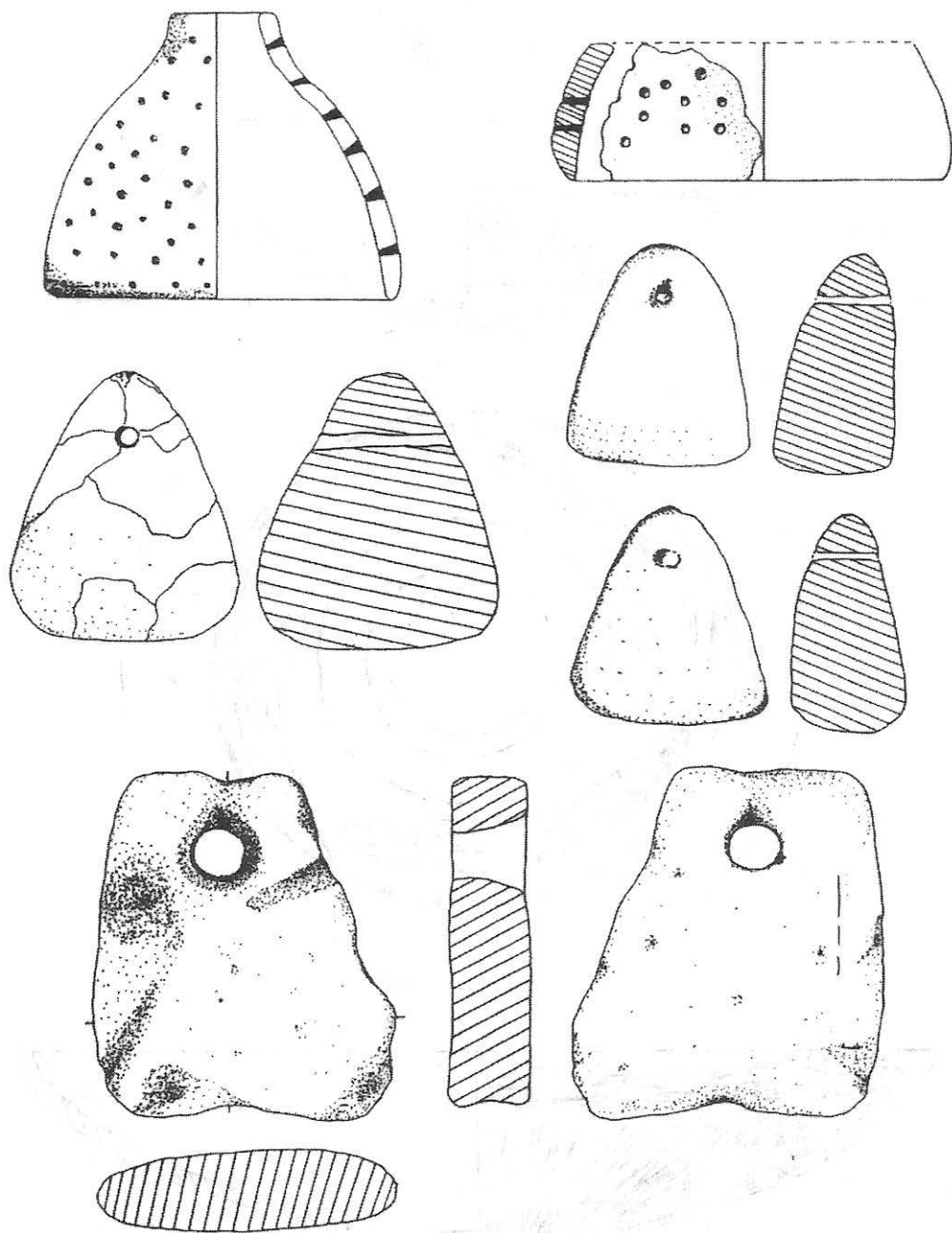
Pl. 6: Piese de silex – gratoire, vârf de săgeată (nivel Gumești A2)

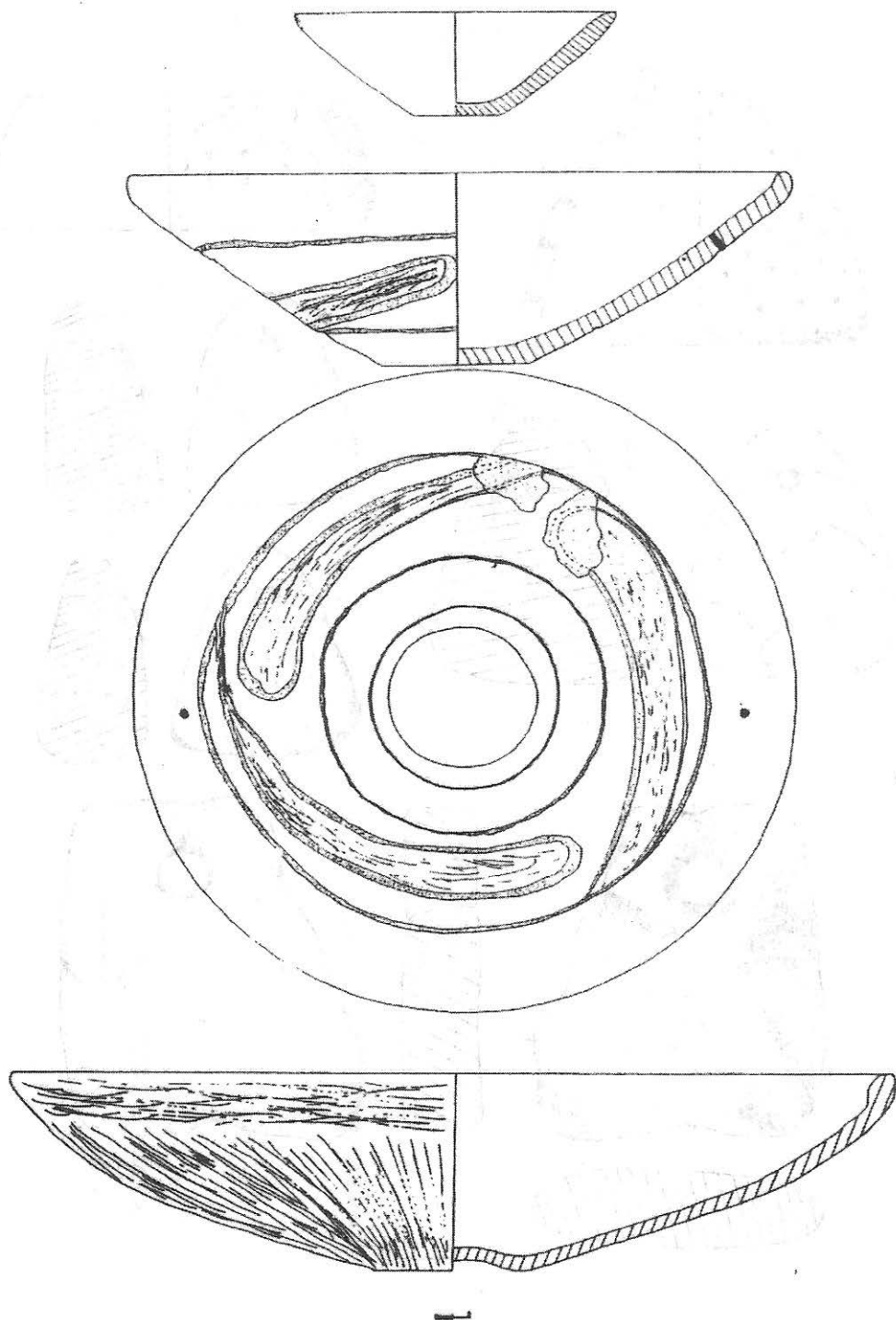
Pl. 7: Piese de șist – dălțiță, toporaș, fusaiolă ; piese de os – fusaiole, împungătoare, dălțiță, mâner (nivel Gumelnița A2)

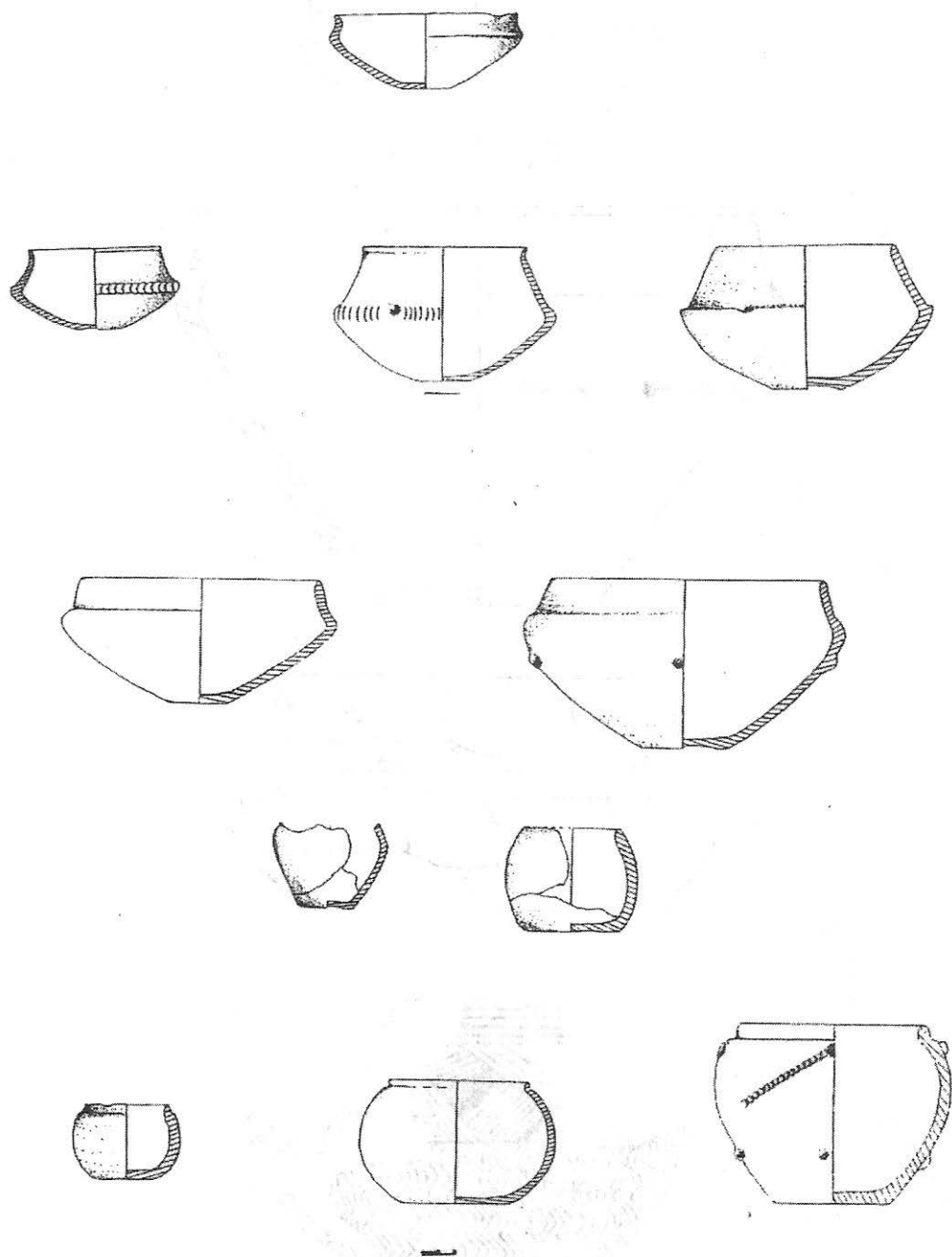
Pl. 8: Podoabe din piatră : mărgea, pendante ; idoli „en violon” de os; ace de cupru
(nivel Gumelnița A2)

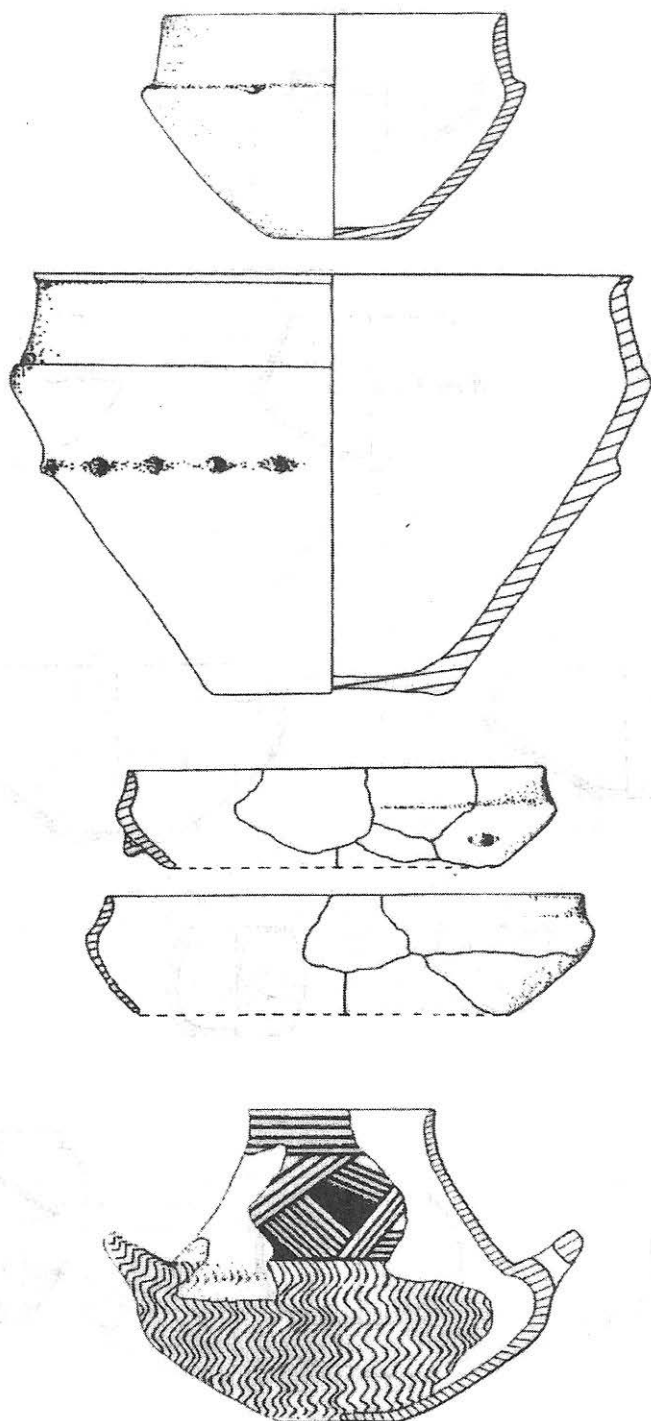
Pl. 9: Piese din ceramică : afumători, greutăți (nivel Gumelnița A2)

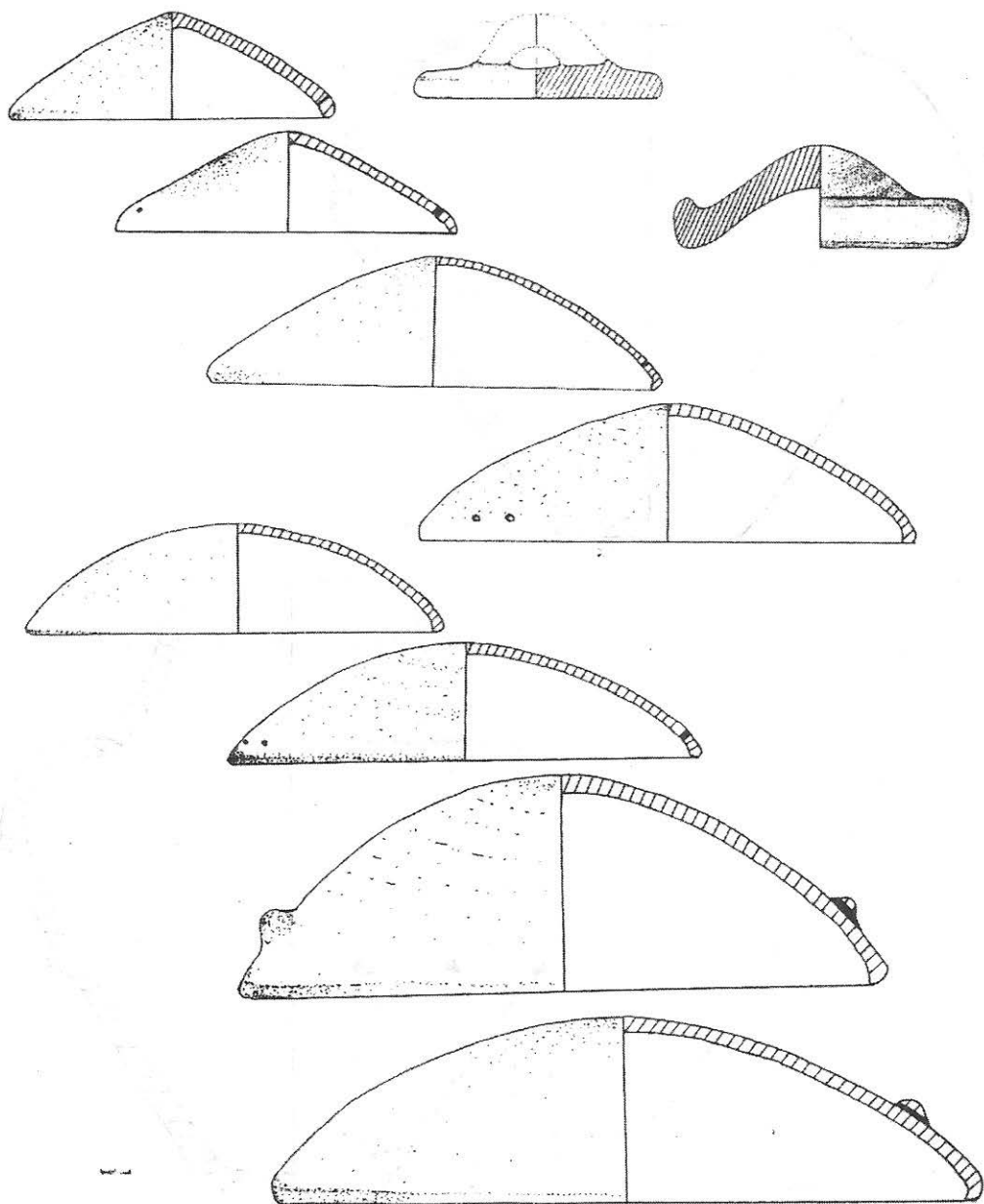
Pl. 10: Ceramica (nivel Gumelnița A2)

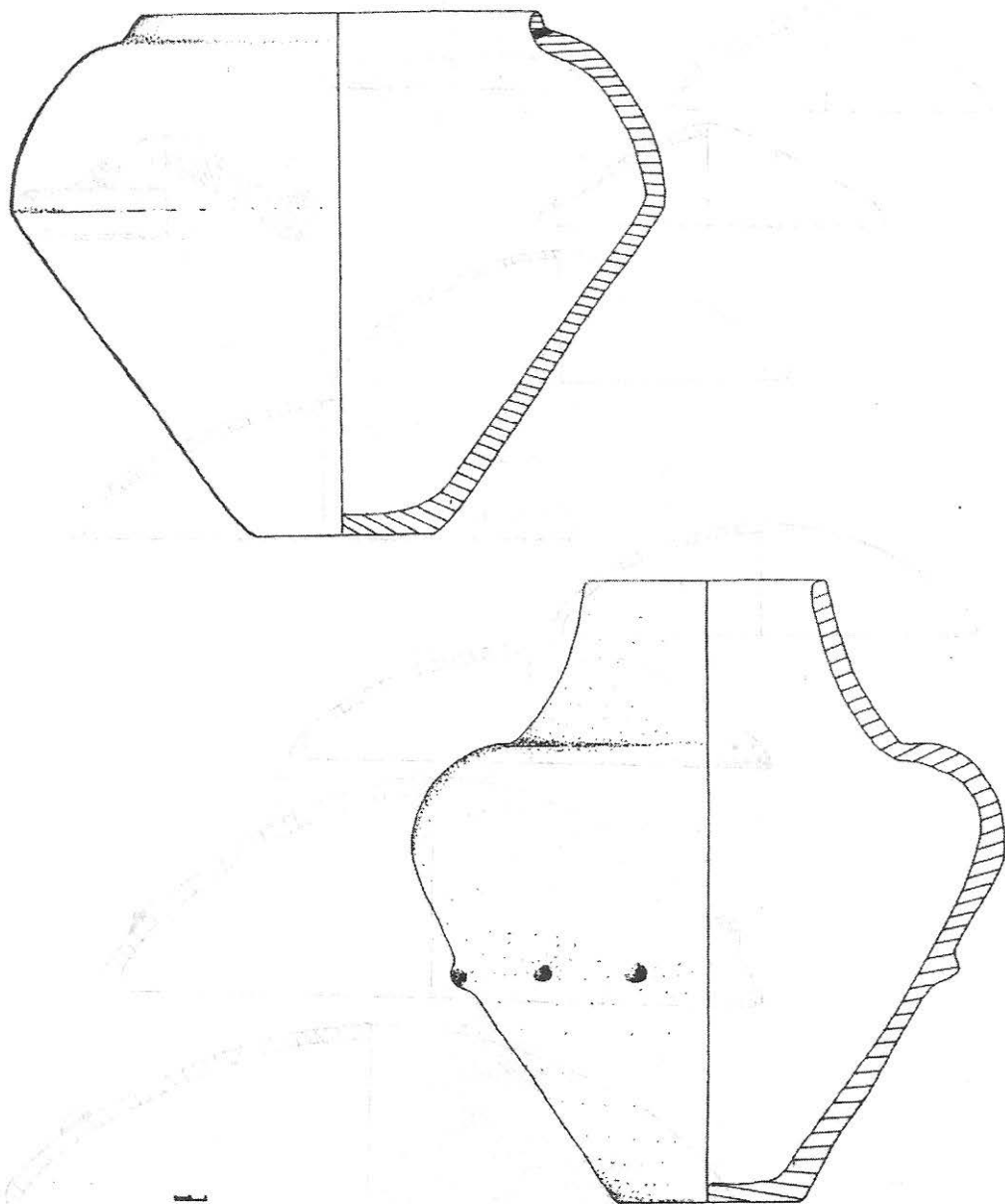
Pl. 11: Ceramica (nivel Gumelnița A2)

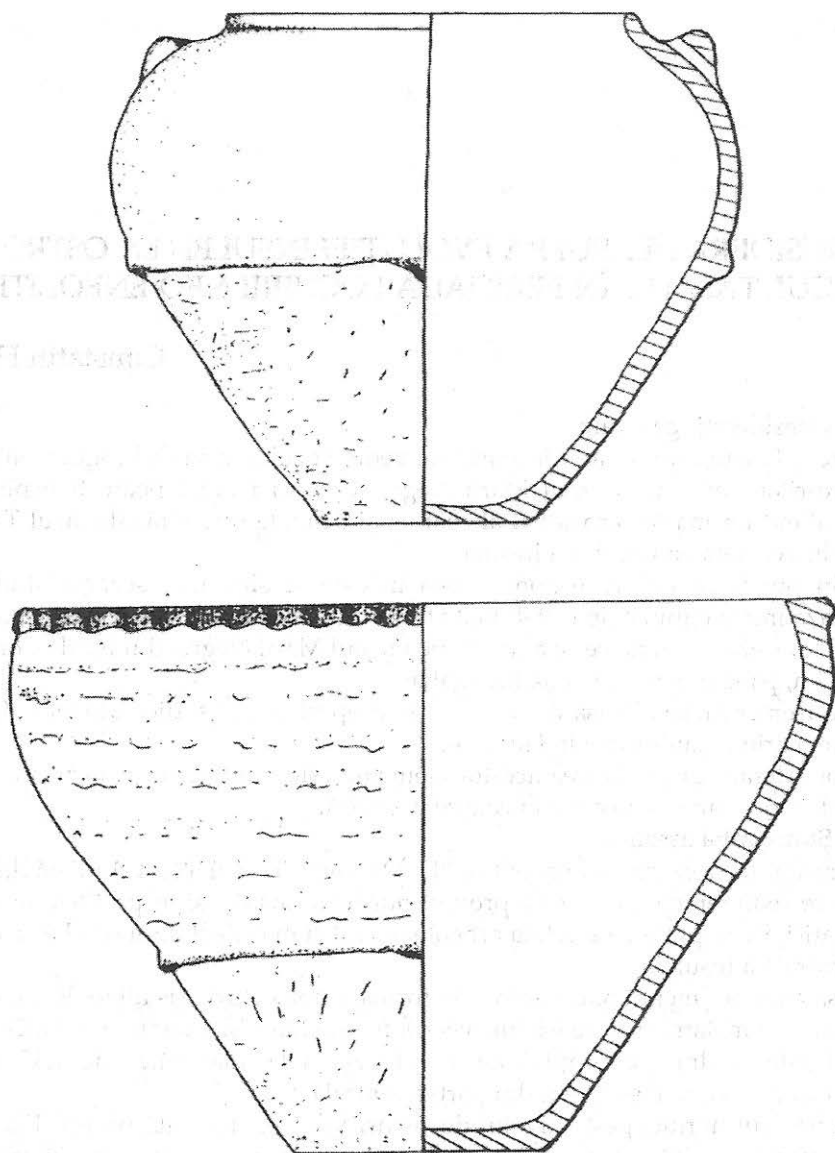
Pl. 12: Ceramica (nivel Gumelnița A2)

Pl. 13: Ceramica – capace (nivel Gumelnița A2)

Pl. 14: Ceramica – vase de provizii (nivel Gumelnița A2)

Pl. 15: Ceramica – vase de provizii (nivel Gumelnița A2)

CONSIDERAȚII ASUPRA EVOLUȚIEI INSULEI "LA OSTROV", LACUL TAȘAUL, ÎN PERIOADA LOCUIRII NEO-ENEOLITICE

Constatin HAITĂ

1. Considerații generale

Lacul Tașaul este situat, din punct de vedere geologic, în Dobrogea Centrală, în aria șisturilor verzi, pe țărmul Mării Negre. Geneza insulei poate fi explicată ca reprezentând un martor erozional al coamei anticlinale care străbate lacul Tașaul și trece prin vecinătatea nordică a insulei.

Din punct de vedere tectonic, zona în care se situează așezarea studiată se încadrează într-o regiune de instabilitate tectonică, ce a suferit mișcări de coborâre pe durata Holocenului, zonă ce se aliniază pe țărmul Mării Negre, din nord - zona lacului Razelm, până în sud - în zona Mangalia¹.

De asemenea, lacul Tașaul este situat în dreptul limitei sudice a fazelor de transgresiune marină manifestate în Holocen.

Considerăm că precizarea acestor elemente este importantă pentru problemele pe care le vom pune în discuție în cele ce urmează.

2. Stratigrafia așezării

Stratigrafia așezării neo-eneolitice "La Ostrov" - Tașaul a fost studiată din punct de vedere sedimentologic atât pe profilul nordic al insulei și în profilele martorilor stratigrafici din suprafața cercetată arheologic, cât și în cadrul unui sondaj efectuat în zona centrală a insulei.

Așa cum am menționat, insula este formată din șisturi cristaline de vârstă proterozoică slab metamorfozate (șisturi verzi), fragmentate și alterate *in situ*. Orizontul de rocă este întâlnit pe profilul nordic al insulei la adâncimea de 1.45 m și la adâncimea de 20 cm în sondajul din partea centrală.

În profilul nordic, peste nivelul de șisturi verzi se dezvoltă un nivel de sol de culoare cafenie, ce integrează elemente de dimensiunea pietrișului, cu matrice siltic nisipoasă, în care au fost descoperite fragmente ceramice neolitice; acest sol, ce apare în profilul nordic pe intervalul de adâncime 1.45-1.40 m, practic mulează paleorelieful

1. Brandabur T., Ghenea C., Săndulescu M., Ștefănescu M., 1971, *Harta neotectonică a României*, Institutul Geologic, București.

dezvoltat pe șisturi.

Peste solul siltic cafeniu, între 1.35-1.40 m, a fost observat un nivel siltic cenușiu negricios cu material arheologic fin.

Peste acesta, pe intervalul de adâncime 1.35-1.0 m, urmează 3 niveluri sedimentare, diferențiate prin gradul de omogenitate și compoziție, care constau din șisturi gălbui cu rare elemente de pietriș fin, ce conțin rare fragmente ceramice și cărbune.

Pe intervalul de adâncime 1.0-0.50 m urmează succesiunea sedimentară core-spunzătoare locuinței cercetate arheologic în suprafața de săpătură. Această locuință prezintă în bază o podea din chirpic siltic, de culoare cenușie gălbuie, cu grosime de 4 cm, peste care urmează două niveluri de podea din chirpic ars la negru, respectiv la roșu, cu grosime de 2, respectiv 3 cm. Nivelul de distrugere al locuinței este format din blocuri de chirpic ars integrate într-o matrice siltică gălbui-roșietică, are o grosime de 31 cm și este suprapus de un nivel de dezagregare sub acțiunea factorilor fizico-chimici, cu grosime de 10 cm. Acesta marchează perioada de timp după distrugerea locuinței și înainte de depunerea nivelului următor.

Nivelul de dezagregare a materialului rezultat din distrugerea locuinței este suprapus de un nivel siltic cu frecvent material arheologic, ce se situează, pe profilul nordic, între 30 și 50 cm.

După acesta, urmează un nivel cu frecvente elemente de pietriș și bolovăniș, cu dimensiuni ce ating frecvent 30-40 cm, a căror sursă o constituie șisturile verzi din baza insulei. Aceste elemente sunt integrate într-o matrice siltică brun deschisă, omogenă, ce conține rare fragmente ceramice, cu grosimea de 20 cm.

Ultimul nivel stratigrafic al profilului studiat, reprezentând solul format ulterior abandonului așezării și până în prezent, are o grosime de 10 cm și este alcătuit dintr-un silt brun deschis, omogen.

Profilul studiat în sondajul realizat în partea centrală a insulei, situat la 34 m distanță spre sud, prezintă în bază, la adâncimea 1.10 m, orizontul de șisturi verzi *in situ*. Acest nivel este suprapus pe intervalul de adâncime 0.75-1.10 m, de un nivel de bolovăniș cu elemente de șisturi verzi, cu dimensiunile cuprinse între 10 și 30 cm, și matrice siltică gălbuie, omogenă, cu foarte rare fragmente fine de chirpic ars. Peste acesta, între 20 și 75 cm, urmează un alt nivel de bolovăniș, asemănător cu cel precedent, dar cu matrice siltică de culoare brună. Și în acest nivel sunt întâlnite rare fragmente de chirpic ars. La partea superioară a profilului studiat în acest sondaj, este întâlnit nivelul de sol format după abandonul așezării, care include elemente de șisturi verzi de dimensiuni mai mici, și prezintă matrice siltică, brun închis.

3. Considerații asupra evoluției insulei în perioada neo-eneolitică

Prima etapă din evoluția acestei insule, în perioada neo-eneolitică, este marcată de prezenta orizontului de sol de culoare cafenie. Acest sol indică o perioadă de exondare / ridicare, anterioară primului moment de locuire neolitică. Prin corelarea celor două profile prezentate, s-a putut observa faptul că insula prezenta în această etapă o topografie diferită de cea actuală, în partea sa centrală fiind mai ridicată cu aproximativ 1.5 m (Planșa 1 – fig 1).

O a doua etapă în evoluția insulei este marcată de acumularea depozitelor naturale cu textură siltică, în malul lacului actual. Prezența fragmentelor ceramice în cadrul acestor depozite indică faptul că insula era locuită și în această perioadă, probabil în partea sa centrală (Planșa 1 – fig. 2).

După acest moment, locuirea gumelnițeană se extinde către malul actual al lacului și sugerează un moment de coborâre al nivelului hidrostatic (Planșa I – fig.3).

O ultimă etapă în evoluția insulei are loc după abandonul așezării și începe prin acumularea nivelului cu frecvente fragmente ceramice; acestea prezintă un aspect rulat, iar matricea lor sedimentară are caracteristicile unor transformări în stare umedă. Acest nivel ar putea corespunde unor schimbări ale condițiilor de mediu, ce vor trebui documentate prin analiză micromorfologică.

După acest nivel se acumulează nivelul ce include frecvente elemente de bolovăniș și cel corespunzător solului actual (Planșa I – fig.4), marcând perioada de timp ce a trecut după abandonul așezării până în prezent.

4. Concluzii preliminare

Prezența solului cafeniu dezvoltat pe șisturile dezagregate in situ indică primul moment de stabilitate din cadrul evoluției insulei. Faptul că în acest sol și printre fragmentele de șist au fost observate fragmente ceramice sugerează că primul moment de locuire se instalează direct pe acest sol.

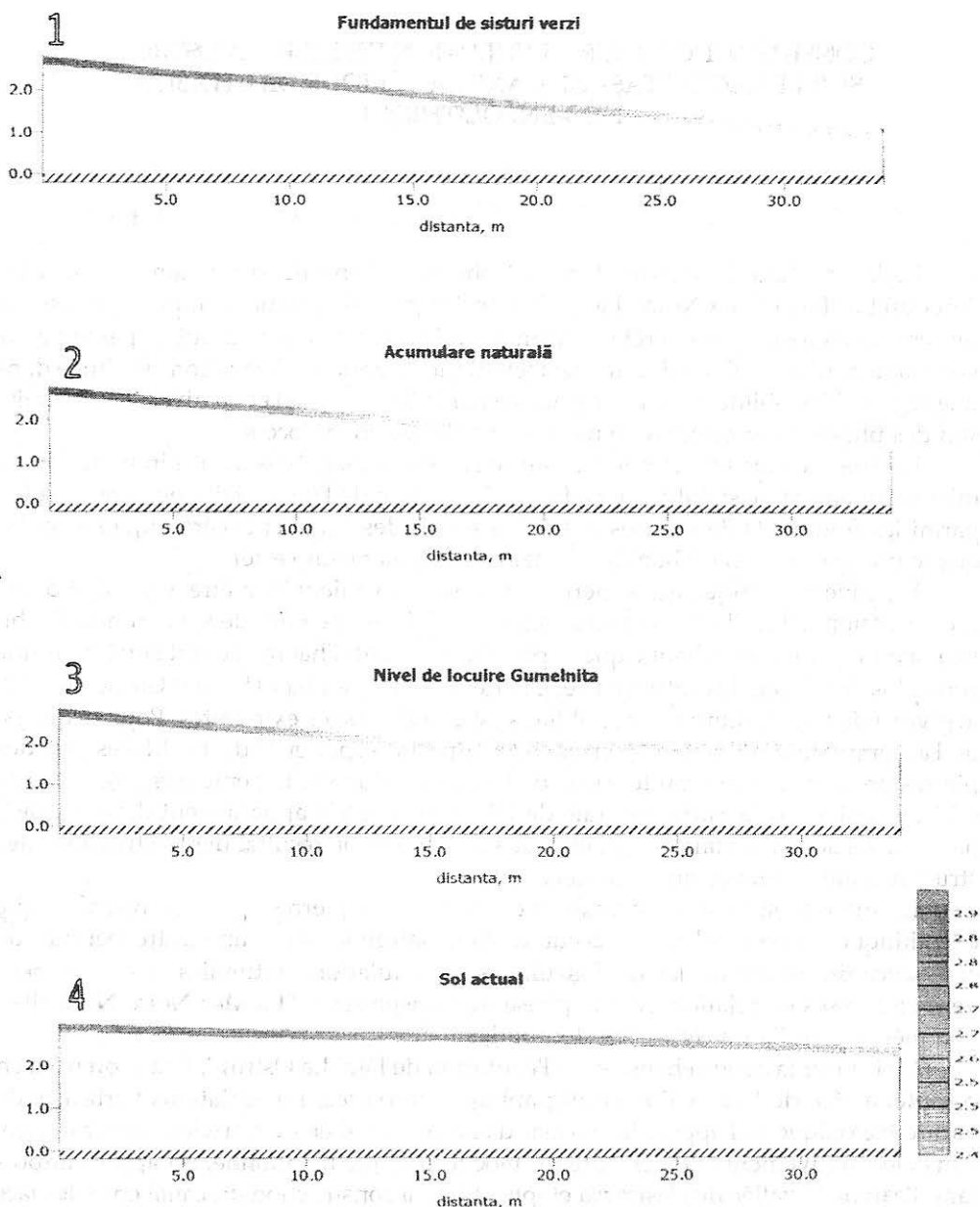
Locuirea neolitică, evidențiată în profilul studiat numai prin prezența fragmentelor ceramice, va trebui să fie mai bine documentată, prin extinderea cercetărilor arheologice la acest nivel, în partea centrală a insulei.

Prezența depunerilor naturale în profilul nordic indică faptul că nivelul lacului, în perioada neo-eneolitică a fost mai ridicat față de nivelul actual.

Având în vedere faptul că, în momentul locuirii, pe malul lacului Tașaul se acumulau depozite aluvionare care integrau material arheologic, probabil remaniat, cel de al doilea moment de locuire se situa într-o zonă mai ridicată, către centrul insulei. Ulterior, în timpul locuirii Gumelnița A2, nivelul apei a scăzut, altfel neputându-se explica poziția locuinței cercetate arheologic în acest loc.

În ceea ce privește acumularea elementelor de bolovăniș din partea superioară a profilului, acestea provin în mare parte din acumularea pe pantă a fragmentelor de șisturi, care în partea centrală a insulei apar în imediata apropiere a solului actual. Unele fragmente de șisturi sunt rezultate în urma distrugerii unor structuri antropice care le includeau. Matricea siltică a nivelului cu elemente de bolovăniș corespunde unei acumulări naturale, într-o altă perioadă de ridicare a nivelului lacului Tașaul. Ceea ce nu se poate spune foarte precis este cărui moment cronologic îi corespunde.

Acumulările naturale observate în cadrul succesiunilor sedimentare prezentate pot fi puse în legătură cu faza de transgresiune "Marea Neagră Nouă" (Fedorof, 1959). Această fază de transgresiune este denumită și "transgresiunea dobrogeană" (Coteț, 1970) sau "transgresiunea neolitică" (Banu, 1969). În opinia acestor doi autori, nivelul mării era mai ridicat față de cel actual cu 4-5 m. După cercetările efectuate de Caraivan, în zona cordonului litoral Mamaia, pe baza observațiilor asupra falezelor lacului Siutghiul, nivelul mării era apropiat celui actual. În opinia noastră, situația întâlnită pe lacul Tașaul trebuie să fie asemănătoare celei menționate anterior, cazul lacului Siutghiul. Pentru înțelegerea evoluției insulei "La Ostrov", trebuie să luăm în considerare, pe lângă situația stratigrafică prezentată, variațiile pe verticală de natură tectonică și aportul de apă al văii Casimcea. Astfel, mișcările de coborâre ale blocului tectonic menționat, ca și un aport important de apă din Valea Casimcei puteau avea ca rezultat inundarea insulei "La Ostrov" în perioada post-eneolitică.

Planșa I: Reprezentare schematică a principalelor etape de evoluție a insulei "La Ostrov" în perioada neo-eneolitică.

CONSIDÉRATIONS SUR L'ÉVOLUTION DE L'ÎLE "LA OSTROV" SUR LE LAC DE TAŞAUL DANS LA PÉRIODE DE L'HABITAT NÉO-ÉNÉOLITHIQUE

Résumé

Le lac de Taşaul est situé dans la Dobroudja Centrale, dans l'aire des schistes verts, au bord de la Mer Noire. La genèse de l'île peut s'expliquer comme représentant un témoin d'érosion de la crête anticlinale qui traverse le lac Taşaul et passe par le voisinage nord d'île. Du point de vue tectonique, la zone en discussion est située dans une région d'instabilité tectonique (mouvements de descente) et au niveau de la limite sud des phases de transgression marine manifestée en Holocène.

La présence du sol brun formé sur le schistes désagrégés in situ indique le premier mouvement de stabilité du cadre de l'évolution de l'île. Le fait que dans ce sol et parmi les fragments de schistes ont été observés des fragments céramiques suggère que le premier moment d'habitat s'installe directement sur ce sol.

Les niveaux siltique qui superposent le sol pourraient bien être le résultat d'une accumulation naturelle dans la zone plus basse, dans une période synchrone à l'habitat énéolithique. Il est probable que le premier moment d'habitat se soit situé dans une zone plus élevée, vers le centre de l'île. Ulérieurement, pendant l'habitat Gumelnița A 2, le niveau de l'eau a diminué et l'habitat s'est élargi vers les extrémités. Pour ce qui est de l'accumulation de grosses pierres dans la partie supérieure du profil, ces grandes pierres proviennent en grande partie de l'accumulation sur la pente des fragments de schistes, qui, dans la partie centrale de l'île (sondage Sß) apparaissent dans le voisinage du sol actuel; certains fragments de schistes sont le résultat des destructions des structures anthropiques qui le contenaient.

La matrice silique du niveau avec de grosses pierres qui recouvrent le site énéolithique correspond à une accumulation naturelle, dans une autre période de croissance du niveau du lac de Taşaul. Les accumulations naturelles observées peuvent être mises en relation avec la phase de transgression "La Mer Noire Nouvelle", nommée encore "la transgression dobroudjienne".

Mais pour la compréhension de l'évolution de l'île "La Ostrov", il faut prendre en compte, à côté de la situation stratigraphique présentée, les variations verticales de nature tectonique et l'apport important d'eau de la vallée de la rivière de Casimcea. Ainsi, les mouvements de descente du bloc tectonique mentionné, un apport important d'eau de la vallée de Casimcea et, plus tard, la construction du canal entre les lacs de Taşaul et de Siutghiol (1929) ont contribué à l'inondation de l'île "La Ostrov".

STUDIUL MATERIALULUI OSTEOLOGIC DE MAMIFERE

Dragoș MOISE

Materialul faunistic recoltat în cursul campaniilor de săpături arheologice 1999-2000 din ultimele niveluri Gumelnița A2 ale așezării de pe insula "La Ostrov" cuprinde resturi aparținând următoarelor grupe de animale: *Mollusca*, *Pisces*, *Reptilia*, *Aves*, *Mammalia*. În articolul de față ne vom ocupa numai de materialul faunistic aparținând mamiferelor¹.

Resturile osteologice de mamifere sunt în număr de 861 dintre care au fost determinate 445. Marea majoritate a oaselor se prezintă într-un stadiu avansat de fragmentaritate, fiind puternic corodate (de unde și numărul mare de fragmente indeterminate), datorită faptului că insula "La Ostrov" a cunoscut, se pare, perioade de inundație de-a lungul timpului, după locuirea gumelnițeană².

Înainte de a trece la prezentarea detaliată a rezultatelor analizei arheozoologice, se cuvine să amintim și cele câteva resturi osteologice umane descoperite izolat (7 fragmente de oase lungi, o ulnă, două metapodii și o falangă). Fragmentele în cauză sunt puternic corodate, ca majoritatea materialului osteologic. Nu prezintă incizii de dezarticulare/descărnare, nici rosături sau impresiuni dentare, drept pentru care nu putem subscrie ipotezei unui presupus canibalism ritual, putând proveni de la vreun mormânt deranjat din vechime.

Studiul resturilor osteologice de mamifere a condus la identificarea a celor 5 specii domestice caracteristice epocii: bou (*Bos taurus*), oaie (*Ovis aries*), capră (*Capra hircus*), porc (*Sus domesticus*), câine (*Canis familiaris*), precum și a 9 specii sălbatice: cal (*Equus cf. caballus*), bour (*Bos primigenius*), cerb (*Cervus elaphus*), căprior (*Capreolus capreolus*), mistreț (*Sus scrofa attila*), lup (*Canis lupus*), vulpe (*Vulpes vulpes*), pisică sălbatică (*Felis silvestris*), castor (*Castor fiber*).

Tabelul 1 cuprinde distribuția fragmentelor osoase determinate, pe specii (grupul ovicaprinelor cuprinde resturile osoase asupra cărora nu s-a putut face diagnoza specifică *Ovis* / *Capra*, iar cel al suinelor resturile provenite de la indivizii infans și juvenil aparținând genului *Sus*, cărora, datorită vârstei fragede, nu li se poate atribui apartenența specifică *Sus domesticus* / *Sus scrofa attila*). Repartiția numărului de resturi (NR) și a numărului minim de indivizi (NMI) este redată în tabelul 2, fiind reprezentată grafic în figurile 1 și 2.

1. Pentru celelalte grupe de animale vezi V. Radu, în prezentul volum.

2. C. Haită, în prezentul volum.

În cele ce urmează vom face o scurtă prezentare a materialului osteologic de mamifere:

Mamiferele domestice

***Bos taurus*.**

Bovinele domestice prezintă în general oase robuste. Prezența, în cadrul lotului, a resturilor osoase provenite de la exemplare gracile nu îl punem pe seama existenței unor rase diferite de bovine domestice în acea perioadă istorică, ci mai degrabă pe seama dimorfismului sexual și a variabilității individuale.

A fost descoperit doar un rest de proces cornular de mascul (fragment perete), pe baza căruia nu se poate face, din păcate, nici o apreciere asupra tipului de coarne la bovine domestice.

Din cei 8 indivizi estimați, 4 au putut fi folosiți drept reproducători (au vârstele de peste 2,5 ani), aducându-și astfel aportul la economia comunității și prin progenitură.

Datele biometrice sunt prezentate în tabelul 3³.

Ovicaprinele (*Ovis aries* și *Capra hircus*).

Pe baza resturilor osoase care au permis diferențierea specifică *Ovis* / *Capra* au fost estimați 5 indivizi pentru oaie și 5 pentru capră, raportul fiind deci de 1:1. Nu ne putem pronunța dacă acesta era raportul real în cadrul turmei, fiind cunoscute limitele metodologiei arheozoologice în diferențierea celor două specii, atât de apropiate.

Menționăm că nu sunt sesizabile diferențe dimensionale remarcante între cele 2 specii. Pe baza a două astragale și a unui calcaneu s-a putut calcula înălțimea la greabăn pentru genul *Ovis*, aplicând coeficienții Teichert (vezi tab.4).

Printre resturile osoase de ovicaprine se remarcă prezența unui fragment de neurocraniu (os frontal) aparținând unei oi acornute, precum și a câtorva resturi (humerus, radius, metacarp) provenind de la un berbec robust, probabil castrat. Practicarea castrării ovinelor în perioada eneolitică a mai fost intuită de noi în cursul analizei materialului osteologic de la Însurăței⁴.

Vârstele de sacrificare ale ovicaprinelor determinate pe baza erupției / uzurii dentare denotă o preponderență a animalelor adulte / mature, folosite în principal pentru reproducere și produse secundare. Semnalăm totodată și prezența a două oase de fetus (radius, metapod), provenind de la un avorton sau prin sacrificarea unei femele gestante.

***Sus domesticus*.**

Cei 7 indivizi estimați se înscriu corespunzător în clasele de vârstă: 6 luni - 1 an (2 indivizi), 1-2 ani (4 indivizi), 3-5 ani (1 individ).

Pe baza unui astragal s-a putut calcula înălțimea la greabăn (talie), aplicând coeficientul Teichert (vezi tab. 5).

***Canis familiaris*.**

Au fost estimați 4 indivizi, 2 cu vârsta de sub 7 luni și 2 trecuți de 1,5 ani.

Nu s-au evidențiat urme de consum alimentar ale acestei specii, cum sunt cazurile întâlnite în alte așezări eneolitice (Borduşani, Hîrşova, Vităneşti, Măriuța⁵).

Datele biometrice sunt prezentate în tabelul 8.

3. Pentru economie de spațiu am prezentat biometria pe grupe de mamifere, și nu pe fiecare specie în parte.

4. D. Moise, în Istros 9, 1999, p. 172;

5. D. Moise, în Cercetări Arheologice 10, 1997, p. 111, 113, D. Moise, date inedite.

Mamiferele sălbatice***Equus caballus*.**

Cele 13 resturi aparținând acestei specii au permis estimarea a 2 indivizi, unul mai mic de 3,5 ani (criteriu: mugure dentar M3), celălalt trecut de această vârstă (criteriu: M3 stâng/drept, uzați).

Datele biometrice sunt prezentate în tabelul 6.

***Bos primigenius*.** Cele 19 resturi au aparținut unui individ matur, de peste 9 ani (criteriu: vertebră toracală epifizată cranial/caudal).

Datele biometrice sunt prezentate în tabelul 3.

Cervidele (Cervus elaphus și Capreolus capreolus).

Oasele cervidelor au aparținut la exemplare adulte. Cerbul este documentat prin resturi aparținând la 2 indivizi, în cazul căpriorului a fost estimat un singur individ.

Fragmentele de corn de cerb din cadrul lotului prezintă urme de prelucrare, putând fi deșeuri sau fragmente de unelte. Nu putem preciza dacă provin de la masculi vânați sau au fost culese.

Datele biometrice sunt prezentate în tabelul 7.

***Sus scrofa attila*.**

Au fost estimați 3 indivizi: un subadult și doi adulți.

Pe baza unui calcaneu s-a putut calcula înălțimea la greabăn (tală), aplicând coeficientul Teichert (vezi tabelul 5).

Carnivorele (Canis lupus, Vulpes vulpes, Felis silvestris)

Doar pisica sălbatică este reprezentată prin 2 indivizi (un juvenil/subadult și un adult), celelalte două specii fiind reprezentate fiecare prin câte un individ adult.

Datele biometrice sunt prezentate în tabelul 8.

Castor fiber

A fost descoperit un singur rest osos aparținând acestei specii, și anume un fragment cranian (zigomatic).

Concluzii preliminare

Din tabelul 2 se observă că mamiferele domestice dețin supremația, atât ca număr de resturi (73,93%) cât și ca număr minim de indivizi (64,44%). În cadrul acestora pe primul loc se situează ovicaprinele, urmate de bovine și suine.

Rămâne de descoperit de unde provin aceste animale, deoarece este foarte puțin probabil ca toate acestea să fi fost crescute pe insulă, dată fiind suprafața ei restrânsă. Posibil ca ele să provină dintr-o zonă de pe malul lacului Tașaul, unde să fi fost crescute de o altă comunitate gumelnițeană instalată acolo, cu care locuitorii insulei să fi avut relații strânse.

Este de la sine înțeles că nici mamiferele sălbatice nu provin de pe insulă, vânarea lor presupunând incursiuni în zonele din preajma lacului, unde existau și perimetre împădurite, fapt dovedit de caracteristicile ecologice și de habitat ale speciilor identificate.

Se pare că animalele, după ce erau ucise, erau aduse întregi pe insulă (probabil transportate cu bărcile), nesuferind operații de tranșare prealabile, dovadă fiind prezenta resturilor osoase ale autopodului toracic și pelvin (oasele extremităților), atât pentru speciile domestice, cât și pentru cele sălbatice.

Sperăm ca rezultatele viitoarelor campanii de săpături, precum și-a unor cercetări periegetice sistematice să aducă date importante pentru înțelegerea modului de viață a comunității gumelnițene de pe insula "La Ostrov", precum și a relațiilor ei cu alte pre-supuse comunități din zonă.

tab. 1: Năvodari - "La Ostrov", Repartiția pe specii a fragmentelor osoase determinate

ELEMENT ANATOMIC	<i>Bos taurus</i>	<i>Ovis aries</i>	<i>Capra hircus</i>	ovicaprine	<i>Sus domesticus</i>	<i>Canis familiaris</i>	<i>Equus cf. caballus</i>	<i>Bos primigenius</i>	<i>Cervus elaphus</i>	<i>Capreolus capreolus</i>	<i>Sus scrofa attila</i>	<i>Canis lupus</i>	<i>Vulpes vulpes</i>	<i>Felis silvestris</i>	<i>Castor fiber</i>	<i>Bos / Cervus</i>	suine
Cornua*									2								
Neurocranium**	8(1)	1	1	3		1		1			3			1			
Viscerocranium	1			4	6	3	1								1		
Dentes sup.	11			3		1		1			1						
Mandibula	2			5	5	2		4		1	3	2	1				3
Dentes inf.	11			13	6	1	4										
Dentes	3																
Hyoid								1									
Atlas				1													
et Vert. cv.	1			3		3		1		1		1		1			
Vert. thor.				5	5	4		1				3					
Vert. lumb.	1			2													2
Sacrum	1										2						
Vert. caud.				1													
Scapula	1	2		2	3		1	1	2					1			
Humerus	2	5	5	1	4	1											1
Radius	2	4	5	6	3	1							2				
Ulna	6	3	6	4	1	2		1	1		1			1		2	
Radio-Ulna		1															
Carpalia					1			1			2						5
Metacarpus	2	2		9	4	4	1				1						
Pelvis	2			7	3						3						
Femur				10		2	1	1	1		2	1	1				1
Patella					1												
Tibia	1	5	2	10	3	1		1		2				2			
Fibula																1	
Talus		3			1				1								
Calcaneus	4	2		2	1	1					1						
et Tarsalia				1			2									1	
Metatarsus	5	2		13				2	2	2		2					
Metapodalia	1			4					1			2				3	
Phalanx 1	7			8	3		2	1	2	1		1					
Phalanx 2	8			2	1		1	1	1								1
Phalanx 3									2								
Phalanx lat					2												
Os sesamoideus	1							1									
TOTAL	81	30	19	119	53	27	13	19	15	7	19	12	4	6	1	12	8

Legendă:

* - cervide

** - inclusiv procesele cornulare ale cavicornelor (*Bos*, *Ovis*, *Capra*), care au fost trecute în paranteze.

tab. 2: Năvodari - "La Ostrov",
Repartiția pe specii a resturilor osoase și a numărului minim de indivizi

SPECII	NR	% NR	NMI	% NMI
<i>Bos taurus</i>	81	18,20	8	17,78
<i>Ovis aries</i>	30	6,74	5	11,11
<i>Capra hircus</i>	19	4,27	5	11,11
ovicaprine	119	26,74		
(ovicaprine total)	168	37,75		
<i>Sus domesticus</i>	53	11,91	7	15,56
<i>Canis familiaris</i>	27	6,07	4	8,89
mamifere domestice	329	73,93	29	64,44
<i>Bos / Cervus</i>	12	2,70		
suine	8	1,80	2	4,44
<i>Equus cf. caballus</i>	13	2,92	2	4,44
<i>Bos primigenius</i>	19	4,27	1	2,22
<i>Cervus elaphus</i>	15	3,37	2	4,44
<i>Capreolus capreolus</i>	7	1,57	1	2,22
<i>Sus scrofa attila</i>	19	4,27	3	6,67
<i>Canis lupus</i>	12	2,70	1	2,22
<i>Vulpes vulpes</i>	4	0,90	1	2,22
<i>Felis silvestris</i>	6	1,35	2	4,44
<i>Castor fiber</i>	1	0,22	1	2,22
mamifere sălbatice	96	21,57	14	31,11
TOTAL	445		45	

tab. 3: Năvodari - "La Ostrov", Datele osteometrice ale bovinelor

RADIUS	t	ULNĂ	t	METACARP	t
Lat. dist.	71,5	Lung. olecran	97,8	Lat. prox.	(61)
Lat. art. dist.	56,5			Diam. ant.-post. prox.	38
Diam. ant.-post. dist.	46,5				
obs	(-)				

ASTRAGAL	t	t	METATARS	t
Lung. laterală	60,5	76	Lat. dist.	43
Lung. medială	54,5	68,3	Diam. ant.-post. dist.	28,5
Gros. laterală	33,5	42,8		
Gros. medială	33	42,7		
Lat. dist.	(36)	48,4		

FALANGĂ 1	t	t	t	p
Lung. perif.	(36.2)	(59.5)	(63.5)	
Lat. prox.	29	31	33	
Lat. min. diaf.	21,2	25,5	25,8	
Lat. dist.	24	28,2	29,5	34
obs	ant	ant	ant	

FALANGĂ 2	t	t	t	t	t	p
Lung.	36,5	35	(37)	(37.8)	39	(42)
Lat. prox.	28	23,8	27	26,5	27	36
Lat. min. diaf.	21,5	17,8	21,5	22	22	24,5
Lat. dist.	24	25,2	21,5	22	25,5	29,5
obs	ant	post	post	post	post	ant

Legendă: t - *Bos taurus* p - *Bos primigenius* (-) - neepifizat

tab. 4: Năvodari – "La Ostrov", Datele osteometrice ale ovicaprinelor

CRANIU	c	MANDIBULĂ		ATLAS	
Lat. cond. occipit.	43,2	Lung: condil - Infradentale	(152)	Lat. art. cran.	41,5
Lat. foramen magnum	21	Lung: aboral alv. M3	(103.5)	Lat. art. caud.	(40)
		- Infradentale			
Înalt. foramen magnum	19	P2-M3	70,2	Lung: art. cran. - art. caud.	39,5
		M1-M3	47		
		P2-P4	34		
		Lung. M3	18		
		Lat. M3	6,5		
		Lung. diastemă	28		
		Înalt. ram oriz. în fața M1	21		
		Înalt. ram oriz. în fața P2	16,2		

SCAPULĂ	o	o	HUMERUS	o	o	o	o	o	c	c	c	c	c	
Lung. min. col	13,5	14,2	Lat. min. diaf.							11,8	11,5		14,3	13
			Lat. dist.	25,5	26	27	27	31	25,5		27	29,5	30	
			Lat. trohlee	24,5	(25.5)	25	(25)	30	23,5	25,2	26	27,7	27,5	
			Diam. ant.	22,5		22,2	22,5	27,5	(22.5)		24,8	25,5	25,2	
			-post. dist.											
			obs						masc					

RADIUS	o	o	o	o	o	c	c	c	c
Lat. prox.	29,5	35,2				27,2	28	28,5	
Lat. art. prox.	26,7	32				25,3	25,2	26,5	
Diam. ant.-post. prox.	14,5	18				14,3	14,7	14,8	
Lat. min. diaf.					14,2	15	15,8	14,3	
Lat. dist.			25	26					27
Lat. art. dist.			21,5	21					23
Diam. ant.-post. dist.			16,8	19					
obs			masc						

ULNĂ	o	o	o	c	c	c	c	c		
Lung. olecran	37		(32.5)	32,5						
Gros. în dr. proc. anconeui	23,5	23,5	24	(20.5)	23					
Gros. min. olecran	19,5	20	18,8	(18.8)						
Lat. art.	15,2	(17.2)	16,5	(13.5)	15	15	15,8	17	16,2	19,2

METACARP	o	COXAL				
Lat. prox.	25	Lung. acetab. (cu buză)	25	24	26,5	27,5
Diam. ant.-post. prox.	17	Lung. int. acetab.	21,2	20	24,5	23,2
obs	masc	Înalt. min. col ilion			12,5	14,5
		Lat. min. col ilion			8,2	9,5

FEMUR		TIBIE	o	o	o	c	c	c
Gros. cap femural	17,8	Lat. dist.	23,5	24,5	26	22,7	24	25,2
obs (-)		Diam. ant.-post. dist.	(16.2)	23,8	21	18,2	18	18,8

ASTRAGAL	o	o	o	c	CALCANEU	o	o	CENTROTARS	
Lung. laterală		(27,8)	30,7		Lung.	59	63,2	Lat.	21,2
Lung. medială				26	Lat.	20,5			
Gros. laterală	15,2	16,2	17		Talia (cm)	67,3	72		
Gros. medială	15,7	17							
Lat. dist.	18,2			(15,5)					
Talia (cm)		(63)	69,6						

METATARS	o	o	FALANGE						
Lat. prox.	18		Lung.	31,7	32,2	33,7	18,5	23	
Diam. ant.-post.	18,5		Lat. prox.	11,2	9,8	11,5	9,8	13,8	
prox.									
Lat. dist.		24,5	Lat. min. diaf.	8,5	7,5	9,2	11	7	10
Diam. ant.-post.		(14,5)	Lat. dist.		9,5	10,2	11	13	8
dist.									10,5
			obs	1	1	1	1	1	2
									2

Legendă:

o – *Ovis aries*

c – *Capra hircus*

(-) - neepifizat

tab. 5: Năvodari – “La Ostrov”, Datele osteometrice ale suinelor

CRANIU	d	d	MANDIBULĂ	d	d
M1-M3		58	Lung. M3		29
P1-P4	(48)		Lat. M3		14
P2-P4	(36)		Lung. simfiză	(44,5)	
Lung. M3		26			
Lat. M3		17			

RADIUS	d	ULNĂ	d	METACARP III	d
Lat. prox.	24,5	Gros. în dr. proc. anconeu	(35)	Lat. prox.	(15,5)
Diam. ant.-post. prox.	17,2	Lat. art.	22,5		
Lat. min. diaf.	15,2				
obs	(-)				

PATELĂ	d	ASTRAGAL	d	CALCANEU	s	FALANGĂ 2	d
Lung.	29,5	Lung. laterală	41	Lung.	100,5	Lung.	21,5
Lat.	16,5	Lung. medială	37,2	Lat.	27	Lat. prox.	15
Lat. dist.	21,5	Talia (cm)	96,5	Lat. min. diaf.	12,5		
		Talia (cm)	75,7			Lat. dist.	12,5

Legendă:

d – *Sus domesticus*

s – *Sus scrofa attila*

(-) - neepifizat

tab. 6: Năvodari – “La Ostrov”, Datele osteometrice ale calului

DENTIȚIE INF		SCAPULA		METACARP		FALANGE	
Lung. M1	26	Lat. cav. glen.	44,5	Lat. prox.	(47)	Lung.	(80.5) 49
Înalt. M3	60,2			Diam. ant.	(31.5)	Lat. prox.	55
				-post. prox.			
Lung. M3	31,5					Lat. art. prox.	44,8 49,5
						Diam. ant.-post.	33
						prox.	
						Lat. min. diaf.	32,2 45,2
						Lat. dist.	41,6 51,8
						Lat. art. dist.	40,2
						obs	1 2 ant

tab. 7: Năvodari – “La Ostrov”, Datele osteometrice ale cervidelor

SCAPULĂ	ce	ASTRAGAL	ce	ce	ce	FALANGE	ce	ce	ce	ce	ca
Lung. min. col.	38,2	Lung. laterală	63,2	(59.8)		Lung.	56	60,8			38
Lung. cav. glen.	47	Lung. mediană	55,3	55		Lat. prox.	21,5	21,8			13
Lat. cav. glen.	41,8	Gros. laterală		(30.5)		Lat. min. diaf.	16	18	17,5		
		Gros. medială	33	(31.6)		Lat. dist.	20	21			11,7
						Lung. diag. solă				62,5	
						Lat. la mijl. solei				19,5	
						obs	1 ant	1 ant	2	3	1

Legendă:

ce – *Cervus elaphus*ca – *Capreolus capreolus*

tab. 8: Năvodari – “La Ostrov”, Datele osteometrice ale carnivorelor

CRANIU	c	c	f	MANDIBULĂ	c	c	c	v
P1-M2		57		M1-M3				31
M1-M2		15		P1-P4		35		
P1-P4		44		P2-P4		29,5		
Lung. carnasieră (P4)	(15)	16		Lung. carnasieră (M1)	(20)			
Lat. carnasieră	7,8	11,2		Lat. carnasieră	8,3			
Lung. alv. carnasieră	14,8	16		Lung. alv. carnasieră	19,5			16,5
Lung. M1	9,5	11		Lung. M2	8,2		7	
Lat. M1	11,7	12,5		Lat. M2	6		5,2	
Lung. M2		6		Gros. ram oriz. (sub M1)	10,5	11		9,2
Lat. M2		8		Înalt. ram oriz. (după M1)	17,8			17
Lat. foramen magnum			14,5					
Înalt. foramen magnum			10,5					

RADIUS	c	v	v	ULNĂ	c	c	METACARPIENE	c	c
Lat. min. diaf.		9	8,2	Gros. în dr. proc. anconeu	18	17,2	Lung.	34,4	41,5
Lat. dist.	19			Gros. min. olecran	14,5	18,5	Lat. dist.	7	6,8
Diam. ant.-post. dist.	10,7			Lat. art.	12,5	13,5	obs	III	V

TIBIE	c	FEMUR	c	v	FALANGĂ 1	1
Lat. dist.	19,5	Gros. cap femural	15		Lung.	31
Diam. ant.-post. dist.	13,5	Lat. min. diaf.		10	Lat. prox.	11
					Lat. min. diaf.	6,2
					Lat. dist.	8,8

Legendă:

c – *Canis familiaris*

l – *Canis lupus*

v – *Vulpes vulpes*

f – *Felis silvestris*

Fig. 1: Năvodari - "La Ostrov", Frecvența speciilor de mamifere în %NR

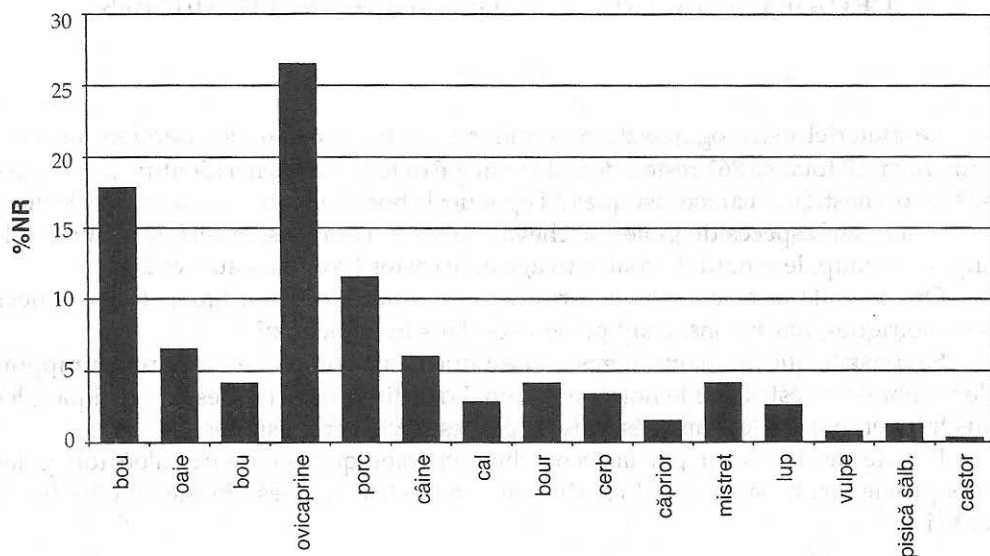
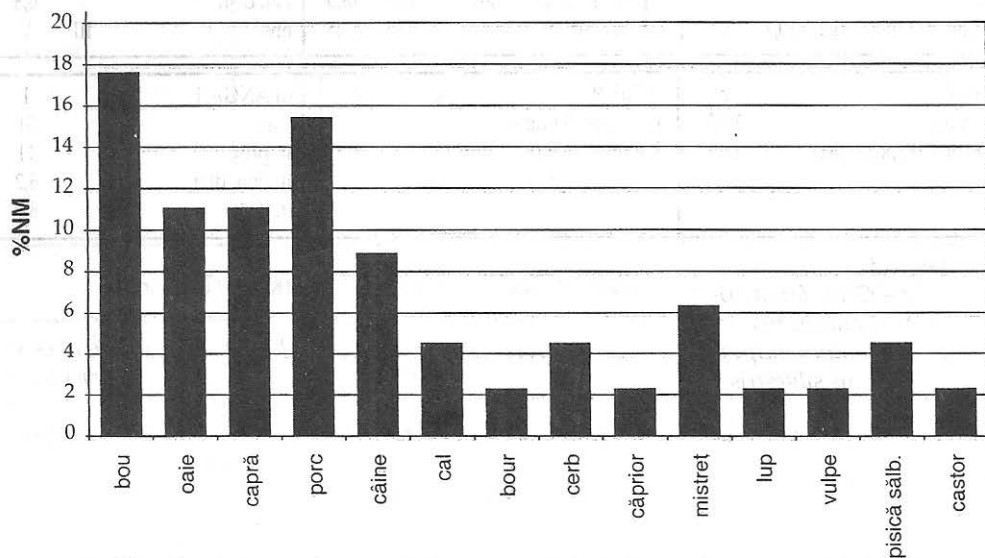

Fig. 2: Năvodari - "La Ostrov", Frecvența speciilor de mamifere în %NMI

L'ÉTUDE DU MATÉRIEL OSTÉOLOGIQUE DE MAMMIFÈRES

Résumé

Le matériel ostéologique de mammifères découvert dans les derniers niveaux Gumelnița A2 totalise 861 restes, dont 445 ont été déterminés. On a identifié les cinq espèces domestiques caractéristiques à l'époque: le boeuf, la mouton, la chèvre, le porc, le chien et neuf espèces de gibier: le cheval sauvage, l'aurochs, le cerf, le chevreuil, le sanglier, le loup, le renard, le chat sauvage et le castor (voir tableau 1 et 2).

On a fait une courte description du matériel faunique, les données ostéométriques, par taxons, étant présentées dans les tableaux 3-8.

Se constate que les mammifères domestiques sont prépondérants tant par rapport à le nombre des restes que le nombre minimal d'individus. Parmi les domestiques, les plus fréquentes sont les caprinés, suivies par les bovins et les suidés.

Il reste de découvrir par la recherche archéologique ultérieure, d'où toutes les bêtes proviennent, parce que il est difficile a admettre qu'elles ont été élevées sur la petite île.

STUDIUL MATERIALULUI ARHEOIHITIOLOGIC

Valentin RADU

Încă de la primele săpături arheologice realizate în 1999, situl arheologic de pe insula "La Ostrov" a beneficiat de colaborarea unor specialiști în diverse domenii (arheozoologie, sedimentologie-micromorfologie).

În materialele recoltate la primele periegeze s-au identificat și numeroase oase de pește, iar în prima campanie de săpături din 1999 s-a hotărât realizarea unui prim studiu arheoihtologic. Nu numai poziția actuală, o insulă în mijlocul unui lac de apă dulce și la o distanță de circa 3 km de litoralul Marii Negre, ne incită să studiem aceste vestigii materiale dar și întrebările legate de importanță pescuitului și a consumului de pește.

Trebuie să menționăm că deși au fost studiate destul de multe situri neo-eneolitice litorale (Hașotti, 1997), informațiile despre resturile osoase de pește sunt foarte sumare. Doar câteva referiri la resturile de doradă (*Sparus aurata*) descoperite la Techirghiol (Necrasov, Haimovici, 1959 și 1962) și la câteva vertebre de somn și crap de la Baia-Hamangia (Haimovici, 1987) pentru nivelele Hamangia și nimic pentru Gumelnița.

Suprafața săpată actual este destul de mică (80 mp) ca și posibilitatea de a identifica o structură arheologică bogată în oase de pește. Încă de la început ne-am propus a colecta toate oasele de pește și a le studia împreună. Am ținut cont doar ca acestea să aparțină nivelului eneolitic. Pentru că în sectorul 4 s-a observat o abundență de oase de pește, s-a prelevat 70 l de sediment. În campania 2000, de data aceasta în sectorul 5, s-a prelevat, la fel, un eșantion de 30 l. Ulterior acestea au fost sitate la umed prin site de 4 mm și 1 mm.

Scopul acestor studii era în primul rând de a identifica speciile pescuite și consumate, iar pe baza abundenței acestora de a indica locul de pescuit (lac, liman, golf, larg de mare) ca și reconstituirea mediului din jurul insulei. Era foarte interesant de observat dacă existau specii marine și cât de important era pescuitul în mare. Alte întrebări se legau de conformația litorală din acele timpuri. Era Tașaulul un golf marin, un liman cu apă dulce sau o lagună cu apă salmastră ?

Material și metodă

Materialul se prezintă într-o stare bună de conservare. Este destul de friabil, dar nu este foarte fărâmițat. Permite o bună identificare până la nivel de specie și, de asemenea, permite luarea măsurătorilor atât de necesare pentru reconstituirea dimensiunilor. Ca distribuție deocamdată nu putem spune mare lucru deoarece primele

structuri arheologice de abia au fost puse în evidență. Din această cauză nici modalitățile noastre de prelevare nu au fost punctuale decât în măsura în care ele puteau oferi o mai bogată informație.

În ambele campanii s-a lucrat cu două loturi de oase. Unul este reprezentat de materialul prelevat de pe toată suprafața, dar numai din nivelurile culturale Gumelnița, iar cel de-al doilea de materialul rezultat la sitarea unui volum de sediment din nivelurile de locuire gumelnițene.

Rezultate

Până în prezent s-au determinat 8 genuri sau specii (**fig 1**). Ținând cont de mediul lor de viață diferit am împărțit taxonii în marini, sturioni și dorada (*Sparus aurata*) – și dulcicoli crapul (*Cyprinus carpio*), babușca (*Rutilus rutilus*), știuca (*Esox lucius*), somnul (*Silurus glanis*), bibanul (*Perca fluviatilis*) și șalăul (*Stizostedion lucioperca*). Se observă dominanța netă a speciilor dulcicole ce ating 96%. Sturionii și dorada ocupă doar 4%. Privind aceste date, deși preliminar, putem afirma, încă de pe acum, că pescuitul se efectua cu preponderență în apă dulce și mai rar în mare sau lagună.

Alte specii cum ar fi gobiidele (guvizi), frecvent întâlnite la țărmurile înalte cu fund stâncos, caracteristice lacului Tașaul, nu au fost deocamdată identificate nici măcar la sita de 1 mm.

Taxon	1999			2000			1999 + 2000	
	US 1009, 70 I		sect 1-4	US 1028, 30 I		sect 1-5		
	NR	NR %		NR	NR%			
Sturioni	1	0,32	1				2	0,40
<i>Sparus aurata</i>	2	0,64	9	3	4,35	4	18	3,57
Total NR specii marine	3		10	3		4	20	3,97
<i>Esox lucius</i>			1	2	2,90		3	0,60
<i>Cyprinus carpio</i>	36	11,50	39	22	31,88	17	114	22,62
<i>Rutilus rutilus</i>	31	9,90	6	5	7,25	4	46	9,13
<i>Cyprinidae</i>	95	30,35	3	29	42,03	6	133	26,39
<i>Silurus glanis</i>	8	2,56	1			3	12	2,38
<i>Perca fluviatilis</i>	86	27,48	3	6	8,70		95	18,85
<i>Stizostedion lucioperca</i>	54	17,25	22	2	2,90	3	81	16,07
Total NR specii dulcicole	310		75	66		33	484	96,03
NRD	316	35,05	95	72	31,22	41	504	39,44
IND	580	64,95	14	152	68,78	28	774	60,56
Total	893		109	224		69	1278	

Fig 1. Repartiția resturilor osoase de pește (NR și NR%) pe specii și structuri arheologice (US – unitățile stratigrafice din care s-a prelevat sediment și sitat, iar sect – materialul recoltat și studiat împreună din toate sectoarele) în cei doi ani de studii 1999 și 2000.

Taxon	Greutate (g)	%
<i>Esox lucius</i>	2959	1,91
<i>Cyprinus carpio</i>	70208	45,39
<i>Rutilus rutilus</i>	1948	1,26
<i>Silurus glanis</i>	36243	23,43
<i>Perca fluviatilis</i>	1973	1,28
<i>Stizostedion lucioperca</i>	23094	14,93
Total pești dulcicoli	63258	40,90
<i>Sparus aurata</i>	18248	11,8
Total pești marini	18248	11,80
Total	154673	

Fig 2. Greutățile reconstituite pentru taxonii identificați în cei doi ani de studii 1999 și 2000

Reconstituirea dimensiunilor¹

Reconstituirea dimensiunilor s-a realizat pentru ambele loturi de material și ne indică, pentru majoritatea speciilor de apă dulce, talii mari și chiar foarte mari (fig 2). Aici putem enumera crapul cu dimensiuni cuprinse între 1750 și 15722 g, șalăul între 1783 și 4973 g și somnul între 5138 și 11660 g. Pentru biban taliile sunt mari și foarte mari cuprinse între 320 și 1126 g. Cele două știuci sunt de talii medii 1339 g și 1620 g. Existența unor indivizi de 80 g pentru biban și 445 g pentru șalău demonstrează că se pescuiau și indivizi de talii mai mici.

În ceea ce privește speciile marine, reconstituirea dimensiunilor s-a realizat doar la doradă (după Desse, Desse-Berset 1996). Indivizii pescuiți se încadrează în dimensiunile obișnuite de captură, între 1216 și 4202 g.

Pentru sturioni, cei doi solzi cu dimensiuni sub 30 mm ce au aparținut șirului dorsal, provin de la indivizi de talii destul de mici pentru aceste specii. Comparând procentul ocupat de peștii dulcicoli (88 %) din totalul de 154,673 kg obținut în urma reconstituirii dimensiunilor ni se confirmă și cantitativ că peștii de apă dulce sunt mult superiori celor marini.

Concluzii

Deși primele cercetări arheoihtologice suferă din lipsă de material necesar unor studii complexe, avem totuși importante informații despre pescuitul și consumul peștilor în așezarea de pe insula "La Ostrov".

Astfel, urmărind lista de specii determinate se observă apartenența indivizilor la două grupe distincte, marine și dulcicole. Atât numărul de resturi cât și dimensiunile reconstituite sunt superioare taxonilor de apă dulce, conducându-ne la concluzia că pescuitul de bază se realiza în apă dulce, cel în mare sau lagună fiind de mai mică importanță.

1. Dimensiunile pentru babușcă (*Rutilus rutilus*) și știucă (*Esox lucius*) au fost reconstituite după Brinkhuizen, D. C., 1989, pentru crap (*Cyprinus carpio*), somn (*Silurus glanis*) și șalău (*Stizostedion lucioperca*) după Radu, V., 1998, iar pentru biban (*Perca fluviatilis*) după Desse, J. et al., 1987.

În ceea ce privește uneltele de pescuit, deocamdată, din lipsă de dovezi este mai greu să ni le imaginăm. Pietrele rulate din calcar și sparte lateral, pe mijloc, pentru a fi legate cu sfoară sunt, credem, greutăți utilizate pentru plase. De altfel, plasele de pescuit sunt pentru lac cea mai eficientă unealtă de pescuit. Ele sunt sugerate oarecum și de dimensiunile mari de captură, reconstituite până acum, ca și de lipsa guvizilor, specii destul de frecvente, dar care trăiesc în zonele cu fund și mal stâncos.

Presupunem că obligatoriu existau bărci pentru deplasările pe suprafața lacului, pescuit, transport de materiale și hrană.

Existența celor două categorii de specii, marine și dulcicole, ridică problema locurilor de pescuit și implicit se leagă de topografia împrejurimilor.

Conform raportului specii marine/specii dulcicole, pescuitul s-ar fi executat cel mai des în jurul insulei, deci în apă dulce, și mult mai rar în mare, care de altfel este la circa 3 km de văslit.

Privind ecologia doradei observăm ca ea este o specie lagunară foarte greu de capturat în mare deschisă. Dorada se capturează pe canale la intrare, primăvara și mai ales la ieșirea din lagună, toamna.

Dimensiunile mari de captură ale speciilor dulcicole dovedesc că lacul era ocupat cu apă dulce de foarte mult timp. Astfel de talii ar fi fost imposibil de dezvoltat în râul Casimcea. Un alt argument ar fi tocmai această grupare a taxonilor de apă dulce ce nu se pot dezvolta și trăi într-un ecosistem lacustru instabil, supus anual la fluctuații mari de salinitate. Pe de altă parte speciile marine sunt rare, sugerând un pescuit intermitent și de mai mică importanță.

Aceste considerații ne conduc la ideea că pescuitul se realiza pe lac și în lagună, singurul loc unde puteau fi întâlnite aceste condiții fiind tot lacul Tașaul și lacul Corbu, din imediata vecinătate.

Situația geografică imaginată arată astfel: suprafața actuală a lacului Tașaul era cu apă dulce, iar cea a lacului Corbu era o lagună cu apă salmastră, perisipul pentru acest lac, ce desparte apele lagunare de apele marine, fiind intermitent cu numeroase porțițe. Dovada constă nu numai în caracteristicile de dinamică marină, ci și existența canalului de deversare, cu rol de preaplin (ce se află și azi în dreptul lacului Corbu), ce ne sugerează că aici perisipul s-a format cel mai târziu.

Desigur că această imagine a mediului înconjurător sitului, văzută doar prin prisma speciilor de pești pescuite, ar părea forțată. Tocmai de aceea admitem și alte variante ale conformației litorale care să țină seama și de rezultatele acestui studiu.

Credem că acest prim studiu arheoihtiologic reușește să evidențieze importanța pescuitului pentru locuitorii acestui sit. Așteptăm, însă, ca viitoarele studii să aducă noi completări ce vor permite o mai clară comparație între aportul de carne de pește și celelalte surse alimentare și, de asemenea, cunoașterea precisă a locului deținut de pește în alimentația localnicilor.

Bibliografie

Brinkhuizen, D. C., 1989,

Ichthio-Archeologisch onderzoek: methoden en toepassing aan de hand van romeins vismaterial uit Velsen (Nederland). Ph. D. Rijksuniversiteit Groningen.

Desse, J., Desse-Berset, N., 1996,

Ostéométrie et archéologie de la daurade royale (Sparus aurata, Linné 1758). Fiches d'ostéologie animale pour l'archéologie. Serie A: Poissons. No 9. APDCA, Valbonne, Sophia Antipolis, 36 p.

Desse, J., Desse-Berset, N., Rocheteau, M., 1987,

Contribution à l'ostéométrie de la perche (Perca fluviatilis Linné, 1758). Fiches d'ostéologie animale pour l'archéologie. Série A: Poissons, No 1, APDCA, Juan-les-Pins, 23 p.

Haimovici, S., 1987,

Unele date cu privire la un lot de faună descoperit în așezarea eponimă de la Hamangia (Baia). Pontica 20, 43–52.

Hașotti, P., 1997,

Epoca neolitică în Dobrogea. Bibliotheca Tomitana I, Constanța.

Necrasov, O., Haimovici, S., 1959,

Sur la présence de la dorade (Aurata aurata L.) dans les eaux du littoral roumain de la Mer Noire, pendant le Néolithique. Universitatea Al. I. Cuza, Lucrările Sesiunii Științifice a Stațiunii zoologice marine "Prof. Ioan Borcea" Agigea, 15–17 septembrie 1956, Iași, 563–566.

Necrasov, O., Haimovici, S., 1962,

Studiul resturilor de faună neolitică (cultura Hamangia) descoperit în cursul săpăturilor de la Techirghiol. Materiale 8, 175–185.

Radu, V., 1998,

Les poissons du bas Danube. Approche archéo-ichthyologique, Diplôme d'Études Approfondies 1997-1998, Université Aix en Provence (France)

L'ÉTUDE DU MATÉRIEL ARCHÉO-ICHTHYOLOGIQUE

Résumé

Les premières études d'archéo-ichthyologie faites dans le sit Tasaul-tell (Gumelnita A2, Chalcolithique) ont mis en évidence six taxons d'eau douce (*Esox lucius*, *Cyprinus carpio*, *Rutilus rutilus*, *Silurus glanis*, *Perca fluviatilis* et *Stizostedion lucioperca*), et deux de mer (*Esturgeons* et *Sparus aurata*).

Les taxons d'eau douce sont supérieurs en ce qui concerne les nombres de restes et aussi les dimensions de capture. En conséquence, la pêche était plus importante en lac que dans la mer.

A cette occasion on a obtenu aussi des informations très nécessaires en ce qui concerne le milieu environnant et l'évolution du littoral.